

MAGYAR SIKETNÉMA-OKTATÁS

A „SIKETNÉMA-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK“ HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik minden hó elsején legalább egy ivnyi terjedelemben.

Szerkesztő:

Kegler Ferenc egyesületi v. titkár,
Körmöcbánya, Snk. intézete.

Kiadó és laptulajdonos:

a **Siketn.-int. Tanárok Orsz. Egyesülete.**

Kiadóhivatal:

Budapest, VIII., Festetich-utca 3. szám.

Az Egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Borbély Sándor elnökhöz küldendő
Vác, Siketnémák kir. orsz. intézete.

Előfizetési ár egy évre:
tagoknak 7, másoknak 12 korona.

A tag- és lapdíjak **Völker József**
egyesületi pénztárnok nevére küldendők
Sopron, Siketnémák intézete.



Gróf Klebelsberg Kuno
titkos tanácsos.

Gróf Klebelsberg Kuno.

IV. Károly király Ő Felsege a koronázás után kelt legfelsőbb elhatározásával a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot adományozta gróf Klebelsberg Kunonak.

Lelkünkben örvendünk a királyi kegy e megnyilatkozásának s büszkeséggel valljuk gróf Klebelsberg Kunot a *magunkénak*, mert Ő benne megtestesülve látjuk eszményeinket. Kitüntetése alkalmából őszintén köszöntjük államtitkárunkat s erős a reménységünk, hogy közvetlen tapasztalással megismerve munkánknak minden vonatkozásban való jelentőséget: hathatósan előmozdítandja a további fejlődésre irányuló törekvéseinket s minden jogos kérésünket.

*

Január 23-án a kultuszminiszterium tisztviselőkarát maga a miniszter úr vezeté gróf Klebelsberghez, akinek az üdvözlésre mondott válaszát méltán *szózatnak* tekinthetjük. Ide is iktatjuk azt teljes egészében, hogy megihletvén lelkünket, mindenkor sarkaljon bennünket nemes érzésre, tiszta látásra és biztos haladásra.

*

Kegyelmes Uram! Igen tisztelt Kartársak!

Hálásan mondok köszönetet Nagyméltóságodnak azért a kitüntetésért, hogy élére állva a vallás- és közoktatásügyi miniszterium hivatalnoki karának, elismerő szavakat volt szíves hozzám intézni abból az alkalomból, hogy Ő Felsege a belső titkos tanácsosi méltóságot adományozta nekem.

Három éve annak, hogy Excellenciád bizalmából ennek a miniszteriumnak adminisztratív államtitkára lettem, két éve annak, hogy a miniszterelnök úr a magyar rokkantügy szervezésével megbizott. Vállaltam ezt a kettős megbizást, nem mintha erőmet túbecsültem volna, hanem vállaltam attól az erős meggyőződéstől áthatva, hogy amint a harcoló magyar nemzet emberfeletten küzd a lövészárokokban, úgy a dolgozó magyar nemzet minden tagja itthon erőin túl is tartozik kötelességének megfelelni.

Mertem vállalni a kettős feladatot azért is, mert mélységes bizalom hat át ennek a miniszteriumnak tisztviselő karának támogatása iránt.

A hivatal, Kegyelmes Uram, az a villamos kontaktor, mellyel a tervező miniszter magát az országos szervezetbe bekapcsolja.

Hiába termel tudomány, közélet és sajtó hasznosnál-hasznosabb eszméket, hiába hangzanak el szebbnél-szebb beszédek, ha az ige tetté nem válik, ha az összeköttetés a valóság hatalmas gépezetével nincs meg. Szétszórt egyének, szervezetlen tömegek erőt kifejteni nem tudnak. A szervezkedés korát éljük, melyben nőttön-nő a hivatal jelentősége.

Már a háború előtt is oly rohamosan fejlődtek a modern élet méretei, hogy szinte lepattantak róla a régi értelemben vett hivatal rozsdás abroncsai. A nagy háború kitörése óta pedig gyorsan forog a világtörténelem óramutatója, elavulással fenyegetve eszméket, embereket és szervezeteket. Úgy sejtjük, hogy a háború után soknak, igen soknak változnia kell ezen a földön. Tudjuk, fejlődnie kell a hivatalnak, első sorban a magyar hivatalnak is, hogy kis nemzetünk nagy veszteségeit pótolva léphessen át a ránk meredő új korszakba.

Excellenciád keresi a tehetségeket és kit-kit hajlamának megfelelő helyre állít. Ügyeskedő ezermestereket nem használhatunk, szakemberekre van szükségünk.

Bele kell csepegtetnünk a béke magyar hivatalnokába a koncepciókkal, a nagy ügyekkel bánás bátorságát. Előrelátás és tág látókör kell a tervezéshez, merevségtől ment következetesség a végrehajtásban.

De a folyóügyekben sem látunk csak ügydarabot, ügyszámot. Ki kell érezni az aktából az aggódó, remegő lelket, mely sugalmazza, meg kell látni a reszkető kezét, mely benyújtja, az aggódó tekintetet, mely kíséri. Azzal a folyamodvánnyal, mely az iskola bevégeztével állást, a betegségben szabadságot s szükségben segítséget kér, egy élet, egy jövő sorsa dől el. Akinek lelkét nem hatja át az ilyen ügyek intézésének rendkívüli felelőssége, annak nem lesz helye a jövő Magyarország hivatalaiban.

Le kell fokozni a bürokrácia holt formáságainak jelentőségét és keresni kell a kapcsolatot a lüktető étellel, alkalmazkodni kell az eleven élet ezernyi változataihoz.

Kegyelmes Uram, ez a személyzet megsejtve a jövőt, ilyen szellemben dolgozik. S ha késő délután világosak a miniszterium ablakai, ez nemcsak azt jelenti, hogy asztalok mellett aktákat intéznek, hanem jelenti azt, hogy világosság van az elmékben és melegség a lelkekben. Világos felismerése, meleg átérzése annak, hogy a szellemi termelés minden műhelyében elő kell készíteni az eljövendő békét, a nemzet megújhodását.

Közös munkában az egyén csak egy tényező, s ha a külső elismerés reflektora a mai napon az én személyemre esik is, az az

érdem az egészé: ennek a miniszteriumnak dolgozó, fáradó hivatalnoki karáé. Ilyen értelemben hódolatteljes tisztelettel fogadom Uram és királyom kegyét és Nagyméltóságod bizalmát, kérve Excellenciádat, hogy munkatársaimat és engem bizalmával továbbra is megajándékozzon méltóztassék.

Beszéd gégefő nélkül.*)

Irta: **Balassa József.**

A hangos beszédet, a központi idegrendszer normális működése mellett, a beszélő szervek három fő részének együttes működése hozza létre. Ez a három rész: 1. a tüdő a hozzátartozó légcsővel, 2. a gégefőt alkotó porcogók és a hangszalagok, 3. a külső részek, ú. m. a garat, a száj- és orrüreg. Ez a három rész nagyjában megfelel a fúvó hangszerek három alkotó részének: a fújtató (igen gyakran az emberi tüdő helyettesíti), a sip és a toldalékcső. Az ember beszélő szerveiben is a tüdő a fújtató, onnan tódul a levegő a hangképző részekhez; a gégefőben keletkezik a zöngé, beszédünknek tulajdonképeni hangos eleme s a külső részekben módosul ez a zöngé vagy pedig a hangok bizonyos fajtáinál (zöngétlen mássalhangzók) ott keletkezik maga az illető hang. A beszélő szervek bármelyik részének súlyosabb betegsége vagy hiánya lehetetlenné teszi a hangos, értelmes beszédet. Legközönségesebb ilyen eset a rekedtségi vagy a hangszalagok bénulása. A beszéd már ekkor is nehezen érthetővé vagy egészen érthetlenné válik.

Fonétikai szempontból különösen érdekesek az olyan ritka esetek, midőn műtéttel az egész gégefőt ki kellett irtani s ez által az illető egyénnél a beszélő szervek két fontos része, a tüdő és a gégefő, a működésből kikapcsolódott s csak a külső részek, a garat, száj- és orrüreg maradtak meg a beszédműködés számára.

Az orvosi irodalomból egy ilyen eset leírását ismerem. Czermak figyelt meg 1859-ben egy olyan esetet, midőn a gége teljesen elzáródott a szájüregtől s az illető egyén mégis elég jól és könnyen érintkezett környezetével.**)

Dr. Ónodí A. egyet. tanár úr klinikáján négy olyan egyént volt alkalmam megfigyelni, akiknél a gégefőt ki kellett irtani s a

*) Átvettem a szerző szives hozzájárulásával a *Nyelvtudomány* c. folyóirat VI. kötetéből. Ugyanonnan — a szerző kiadásában — külön lenyomatként is megjelent e dolgozat: *A keleti kereskedelmi akadémia fonetikai laboratóriumának közleményei* 1. sz. jelzéssel. (Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1916. Külső borítékkal és 1—12 oldal.) *A szerk.*

**) Czermak: Über die Sprache bei luftdichter Verschlussung des Kehlkopfes. (Wiener Sitzungsberichte 1859.) Az ő megfigyelései a következők: A *h-t* és a magánhangzókat az illető egyén egymagukban nem tudta kiejteni; az *i-t* a *j* zöreje pótolja. Ha a szájüregben bármely zörej keletkezik, ez annak a magánhangzónak a sajátos

szájüreget a gégefő nyílásától teljesen elzárni. Mind a négy egyén a gégefő helyére alkalmazott csövön, kanülön keresztül vesz lélekzetet, tehát a tüdő és a szájüreg között minden közlekedés megszakadt. Ezeket az egyéneket a Keleti Keresk. Akadémia fonétikai laboratóriumában pontosan megfigyeltem s e megfigyeléseim eredményéről s a belőle levonható fonétikai tanulságokról akarok itt számot adni.

A megfigyelt esetek a következők:

1. N. J. 39 éves, férfi; műtét 1915. július havában. A gégefő teljesen kiirtatott, a lélekzés kanülön át minden nehézség nélkül történik. A megfigyelés történt 1916. április és július havában; ekkor egészségi állapota már teljesen kielégítő, mesterségét akadálytalanul folytatja.

2. P. M. 40 éves, férfi; műtét 1915. október havában. A gégefő teljesen kiirtatott, kanülön át lélelzik; a be- és kilehellés néha sipol, a hosszabb beszéd fárasztja, mindamellett mesterségét folytatja. A megfigyelés történt 1916. április és július havában.

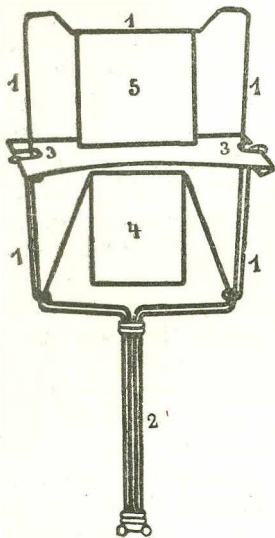
3. Sz. Gy. 58 éves, férfi; műtét 1915. augusztus havában. A gégefő teljesen kiirtatott, kanülön át lélelzik minden nehézség nélkül. A beszéd nem okoz fáradtságot. A megfigyelés történt 1916. augusztus havában.

4. Sz. S. 51 éves, férfi; műtét 1916. április havában. A gégefő teljesen kiirtatott, kanülön át könnyen lélelzik. A beszéd nem fárasztja; a megfigyelés történt 1916. október havában.

Mind a négy egyénnél a megfigyelés a műtét után hónapokkal történt; akkor, amidőn a velejáró betegség rég elmúlt, az egyén ismét egészséges s már hosszabb ideje gyakorolja magát abban, hogy teljesen megváltozott beszélő szervei segítségével igyekezék magát környezetével megértetni. A műtét következtében a tüdő levegője nem jut el a szájba, a gégefő hiányzik, tehát zöngé sem képződhetik. A beszélő szervek három fő részéből tehát csak egy maradt meg: a garat, száj- és orrüreg s ennek kell az egész beszédműködést elvégeznie. Az egyén igyekszik úgy segíteni magán, a hogy tud s a beszélő szervek megmaradt részének működése a változott viszonyokhoz alkalmazkodik. A hang létrehozásához elengedhetetlen feltételek: a levegő mozgásba hozása, a hangképző rés vagy zár felállítása s a módosító részek működése. Ezeknél az egyéneknél mindez a száj- és orrüregben történik. Hang képzésére azt a levegőt használják fel, ami a száj- és orrüregben van; ez szorul keresztül a felállított részen s ez nyitja meg a szájüreg egyik vagy másik részén felállított zárt. A levegő pótlása az orr- és szájnyíláson keresztül történik, a hol azonnal betődül annyi levegő, a

jellegét veszi fel, amelynek képzése módjára beállította a szájüreget. A zöngés és zöngétlen explosivák között nem tud különbséget tenni, csak arra szorítkozhatott, hogy a zöngétleneket (tenuis) ejtve a zárás hirtelenebb és erősebb, a zöngéseknél (media) ellenben lassúbb és gyengébb. A spirans hangokat elég jól ejti az által, hogy a szájban levő levegőt kifelé szorítja, csak hogy hamar kifogy a levegőmennyiség; *l*-t is tud ejteni. Az *r*-t a nyelv rezgésével nagyon jól képezi. Az orrhangok ejtése a legtekéltlenebb; *m* helyett *b*-t, *n* helyett *d*-t ejt.

mennyi beszéd közben elhasználódott. Ennek ellenőrzésére és pontosabb megfigyelésére szolgál a Rötzer-féle készülék (1. rajz). Ez egy fogóval (2) ellátott drótkeret (1), közepén egy vízszintes celluloid-lemez van (3), felette és alatta egy-egy vászon zászlócska (4, 5) lebeg szabadon. A készüléket úgy kell a száj elé illeszteni, hogy a celluloid-lemez elzárja egymástól a száj- és orrnyílást. Amint a levegő az egyik vagy a másik nyíláson ki- vagy beáramlik, a zászlócska lebegése ezt világosan megmutatja. Az illető egyéneknél ezt a készüléket alkalmazva, azt tapasztaltam, hogy beszéd közben a levegő lökésenként tódul ki a szájból; a kilengés annál nagyobb,



1. rajz.

A Rötzer-féle készülék.*)

tehát a levegő kilökése annál erősebb, minél közelebb van az illető hang képzése a szájnyíláshoz. Legerősebb a *p*, *f* ejtéskor, valamivel gyengébb, ha *t*, *sz*, *s* hangokat ejt, még gyengébb, de még mindig elég erős, ha *k*-t ejt. Az orrnyílás előtt a zászlócska csaknem mozdulatlan marad, csak ritkán vehető észre egy kis befelé lengés. Ez azt mutatja, hogy a felhasznált levegő mennyisége oly csekély, hogy pótlása erősebb légmozgás nélkül s részben a szájnyíláson keresztül történik.

Hogy az illető egyének beszédműködéséről világos képet nyerjek, megfigyeltem külön-külön az egyes hangok képzését, azután a hangok különböző kapcsolatait, végül az összefüggő beszédet.

Az egyes hangok képzésénél a következő megfigyeléseket tettem. A magánhangzókat egymagukban nem tudják ejteni; a nyelvet és a szájüreget az illető magánhangzó képzésének megfelelő helyzetbe hozzák, de hang nem hallatszik, hiszen nincs zöngé, ami a szájüreget hangzásra bírná. P. M. és Sz. Gy.-nél, ha erőlködik s erősen löki ki a levegőt, susogó hangon mégis nagyon gyengén hallatszik az illető magánhangzó. A mássalhangzókat legtisztábban hallhatók a zöngétlen explosivák és spiransok. A *p*, *t*, *ty*, *k* mindegyiknél világosan hallható s egymástól határozottan megkülönböztethető; a levegő erős lökással tódul ki a szájból. Könnyen és világosan ejtik a spiransokat is: *f*, *sz*, *s* s a német *ich* hang is világosan hallható s ezeket hosszabb ideig, egyfolytában is képezhetik. A német *ach* hang már nehezebben, kissé akadozva megy. A *cs*, *cz* hangok képzése jó és világos. Zöngés mássalhangzókat nem tudnak ejteni s ha azt kívánom, hogy mondja *b*, *d*, *g* vagy *v*, *z*, *zs*, a megfelelő zöngétlen mássalhangzót ejti. Az

*) Feltalálója: Franz X. Rötzer, a müncheni siketnéma-intézet tanára. Kaptható a következő cégnél: Hermann Katsch Fabrik für Chirurgische Instrumente München, Pettenkoffer-Str. 9. Ára 1 Márka 80 pf.

orrhangok (*m, n, ny*) nem hallhatók; a szájüreget a megfelelő helyen elzárja, de hang nem hallatszik; ha a zárt hirtelen megnyitja *p, t, ty* hangzik. Nem tudják ejteni a *h*-t sem; P. M. ha nagyon erőlteti, susogó hangot tud létrehozni. Az *l* helyett zöngétlen bilaterális spirans hangzik; a nyelvet ugyanis beállítja az *l* hang képzésére, de zöngéje nincs, tehát a mögötte levő levegő szorul ki két oldalt a nyelv mellett. Az *r*-t a nyelvnek több vagy kevesebb erős rezgésével ejtik s mindegyiknél tisztán hallható.

Ezekből a megfigyelésekből tehát azt látjuk, hogy az illető egyének egész hangrendszerünkől csakis a zöngétlen mássalhangzókat s az *l, r* hangokat tudják ejteni, ez pedig, azt kell hinnünk, semmiképp sem elég arra, hogy értelmes beszéd jöjjön létre. Csak-hogy az összefüggő beszédben ez a szegénység nagyon megváltozik. A szótagok ejtésére térve át, először az explosivák összekapcsolását próbáltuk magánhangzókkal. Az ilyen szótagokat *pa, pe, pi, po, pu* s ugyanezeket más explosivákkal (*ta, te* stb., *ka, ke* stb.) könnyen ejtik ki s a magánhangzó tisztán és világosan hallható. Ugyanezt tapasztaljuk, ha spirans hanghoz vagy *l, r*-hez kapcsoljuk a magánhangzót (*fa, fe, sza, sze, sa, se* stb. *la, le, ra, re* stb.) Minél magasabb nyelvvállású a magánhangzó, annál erősebb dörzsölés hallatszik néha; pl. *li* majdnem *lyi*. A liquidák mellett már nem egyformán tiszta mindegyiküknél a kiejtés; Sz. Gy. leggyengébben ejti ezeket a kapcsolatokat. Az orrhangok mellett néma marad a magánhangzó; tehát *ma, me, na, ne* stb. egyiknél sem hallható. Ha a kapcsolatot megfordítjuk s a magánhangzót követi a mássalhangzó (*ap, ep* stb. *asz, esz* stb.) a kezdő magánhangzó néma marad s csakis a mássalhangzó hallható.

Az a körülmény, hogy a magában állva néma magánhangzó hallhatóvá lesz a mássalhangzó mellett, igen érdekesen világítja meg a magánhangzók igazi természetét. Figyelembe kell vennünk, hogy a megfigyelt egyének mindegyike java korában levő férfi, akinek beszéde, amíg a gégefőt el nem távolították, normális volt. Tehát a beszédet létrehozó ideg- és izomműködések szabályszerűen folynak le náluk. Ha valamely magánhangzót akarnak ejteni, a szájüreg felveszi az illető magánhangzó képzéséhez szükséges alakot, csak a zöngé hiánya miatt nem hallható a magánhangzó. De ha egy mássalhangzót ejtenek s e közben a nyelvvállás és a szájüreg alakja megfelel valamely magánhangzó képzésének, ez a magánhangzó hallhatóvá lesz. Tehát a magánhangzók ejtésekor a szájüreg tulajdonképpen nem más, mint egy rezonátor, amelyet bármely hang megszólaltathat. A normális beszédűeknél a zöngé szólaltatja meg a szájüreget; ezeknél az egyéneknél vagy az elzárt szájüreg megnyitásával keletkező zörej (*pa, te, ko* stb.), vagy pedig a spirans hangok *fa, se, szí* stb.) vagy a liquidák (*la re* stb.) képzése közben keletkező surlódás okozta zörej. Ez a megfigyelés megerősíti a magánhangzókra vonatkozólag azt a felfogást, hogy a szájüreg egyes részeinek (nyelv, ajak, álkapocs) helyzete és alakja döntő az egyes magánhangzók minőségére nézve, a zöngé csak hangossá és messzebbre hallhatóvá teszi a magánhangzót. A zöngét helyet-

tesítheti bármilyen zörej, ez a magánhangzó minőségén nem változtat, csak a messzebbre hallhatóság vagyis a hangzósság rovására van.

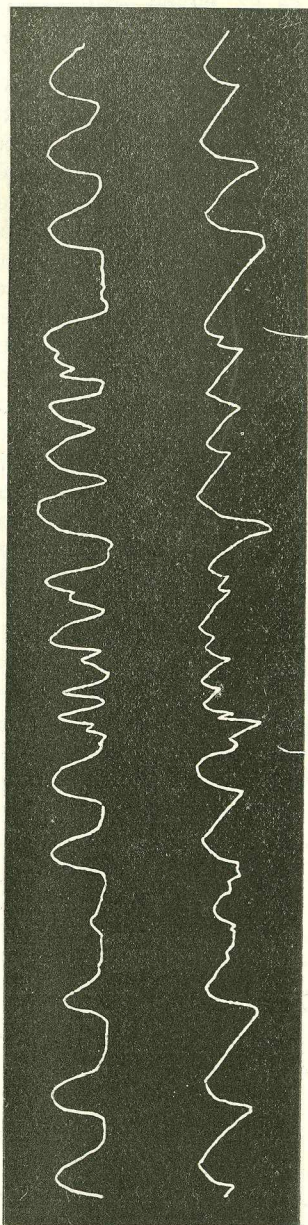
Ezután arra szólítottam fel őket, hogy ejtsék ugyanezeket a szótagokat zöngés (lágú) explosívakkal: *ba, be* stb., *da, de* stb., *za, ze* stb. A meglepő eredmény az volt, hogy mindegyikük igyekezett különbséget tenni a zöngétlen (kemény) és a zöngés (lágú) mássalhangzó között. Igazi zöngés mássalhangzó ejtéséről náluk szó sem lehet, hisz a zöngé teljesen hiányzik s ezeket a mássalhangzókat is csakis a szájüreg levegőjének felhasználásával képezik. Azonban az első három egyénnél azt tapasztaltam, hogy ha lágú explosívát (*b, d, gy, g*) akarnak ejteni, a zárlat gyengébb, a megnyitás könnyebb. A *b*-nél ez látható is. A *p* ejtésekor az ajkakat erősen összeszorítják s hirtelen megnyitják, a levegő erős lökessel tódul ki; ellenben ha *b*-t akarnak ejteni, az ajkakat gyengén helyezik egymásra, a megnyitás könnyebben történik s a kipattanó levegő kevesebb. Ugyanigy ejtik a *d, gy, g*-t is, s az akusztikai hatás nagyjában megfelel a mi zöngés mássalhangzóinknak. Csak a *k* és *g* között hallható legkevésbé a különbség, mert a zár felállítása és megnyitása a szájüreg hátsó részében történik s a két működés közti finomság részben elvész, mire a levegő kijut a szájüregből. Azok a mássalhangzók, amiket ezek az egyének a *b, d, gy, g* helyett kénytelenek ejteni, zöngétlen médiák, s azt látjuk, hogy ezeknek akusztikai hatása nagyon jól megfelel a zöngés explosívákénak. Sz. S. még alig tud különbséget tenni a *p-b, l-d* stb. között; a kellő útbaigazítás nála is megkönnyíti ezt az igyekezetet. Ugyaníly módon próbálják ejteni a zöngés spiransokat is: *v, zs, z*. Ekkor is kissé gyengébb izomműködéssel állítják be a rést s kisebb erővel hajtják keresztül a levegőt. Az eredmény az, hogy ha nem is ejtenek zöngés spiranst, tudnak különbséget tenni a kétféle mássalhangzó között. Ez a különbség körülbelül olyan, mintha susogó hangon ejtjük egymásután: *fa-va, sze-ze, zsó-só*.

A szótagok képzésének ez a részletes vizsgálata magyarázza meg, hogy az egyes hangok tökéletlen és hiányos képzése mellett az illető egyének beszéde mégis eléggé érthető. Beszédük nem hangos, de közvetlen környezetükkel jól érintkezhetnek. Legtöbb nehézséget az okoz, hogy szó elején a magánhangzó, *h* és *m, n, ny* nem hangzik s az ilyen szókezdet zavarja a megértést. Azt a tanácsot adtam tehát nekik, hogy igyekezzenek mondataikat úgy szerkeszteni, hogy ilyen kezdetű szók ne jussanak a mondat elejére; a mondat belsejében már nem okoz ez nehézséget, mert a magyar kiejtésben a szótagvégző mássalhangzó mindig a következő szótaghoz csatlakozik, tehát már világosabbá teszi a kiejtést. Egy kis figyelemmel és gyakorlattal meg lehet szokni a beszédnek ilyen alakítását. Másik tanácsom az volt, hogy lassú, szótagolt beszédhez szokjanak; így módon az, akivel beszélnek, könnyebben kiegészíti az ő beszédükből kieső egyes hangokat (magánhangzók, orrhangok, *h*).

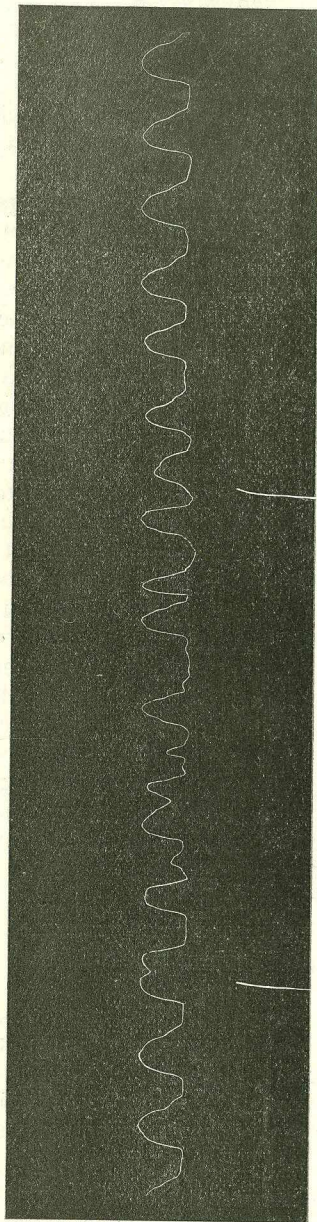
A változott körülményekhez alkalmazkodó beszédműködés megfigyelése után az is érdekelt, hogy a tüdő hogyan működik

náluk beszélés közben. Minthogy a lélekzés nem a szájüregen át történik s hangképzésre nem a tüdő levegőjét használják fel, azt kell várnunk, hogy a tüdő működése beszélés közben változatlan marad, vagyis épúgy működhetik, mint ha az egyén nem beszél. Azonban N. J. és Sz. Gy. már az első vizsgálat alkalmával úgy nyilatkoztak, hogy a hosszabb összefüggő beszéd fárasztja őket. Egy-egy kérdésre adott felelet semmi nehézséget nem okoz, azonban folyékony beszéd vagy olvasás fárasztja a tüdőt, fáradtságot, kimerültséget éreznek a mellkasban. N. J. ilyenkor köhögési ingert is érez a légcsőben. Sz. Gy. és Sz. S. efféle kellemetlenségekről nem panaszkodtak. Megvizsgáltam tehát a tüdő működését mind-egyikükénél a Gutzmann-féle pneumográf segítségével. Ez a készülék egy egyszerű hosszúkás gummitömlő, mely egy, a test köré csatolható hevederhez van erősítve. A tömlőn egy gummicső van, melyet össze lehet kötni a Marey-féle írókészülékkel, s ez az írókészülék a toll kilengéseit a forgó kymografionra feszített kormozott papírlapra rajzolja. Belélekezéskor a tömlőből kiszorul a levegő s felemeli az írotollat, kilélekezéskor pedig a tömlő megtelik levegővel s a toll leereszkedik. Tehát a keletkezett hullámvonal minden hullámhegye a belélekezést, hullámvölgye a kilélekezést mutatja. E készülék segítségével mindegyik egyénnel több kísérletet végeztem. S e kísérletek azt mutatják, hogy mihelyt beszélni kezdenek, a tüdő erősen dolgozik, szabálytalan, erőtetett munkát végez, ami természetesen fárasztja a tüdőt és a mellkas izmait. E felvételek közül kettőt itt bemutatok. Mindkét felvétel a P. M.-mel végzett kísérlet eredménye. Az első felvétel (2. rajz) történt április 26-án, tehát hat hónappal a műtét után. A felvétel két pneumográf segítségével történt; a felső vonal mutatja a mellkasi lélekzést, az alsó a hasi lélekzést. A felvétel három részre oszlik, ezeket alul függőleges fehér vonalka választja el egymástól. Kezdetben nyugodtan vett lélekzetet; az első függőleges vonalka jelöli, hogy mikor kezdett beszélni. A lélekzetvétel alakja teljesen megváltozik; rövid, szaggatott, szabálytalan be- és kilélekezést mutatnak a vonalak, sőt a mellkasi és a hasi lélekzés sem vág egészen egybe. A második függőleges vonalka jelzi a beszéd végét; ezután még három nyugodt lélekzetvétel történt. Ugyanilyen erőtetett, szaggatott lélekzést mutatnak az N. J.-vel végzett kísérletek is. A második itt közölt felvétel (3. rajz) 1916. július 16-án, tehát csaknem három hónappal az előbbi után készült s csak a mellkasi lélekzést mutatja. Ezen is a két függőleges vonal közé eső rész mutatja a tüdő működését beszélés közben, előtte és utána nyugodt lélekzetvétel. Ezen a rajzon is világosan látható, hogy a tüdő működése más beszéd közben, mint nyugodt lélekzetvételkor, de már nem olyan szaggatott és szabálytalan, mint három hónappal azelőtt.

Azt látjuk tehát, hogy a beszéd mechanizmusának szervezete-
tünkkel összefüggő folyamata nem tud egyszerre megváltozni. Beszédünk a tüdő és a hangképző szervek együttes működésének eredménye s ha beszélni akarunk, a központi idegrendszer megfelelő centrumai egyszerre hozzák mozgásba és szabályszerű együttműködésben tartják a tüdőt és a hangképző szerveket.



2. rajz. A tüdő működése. (1. felvétel).



3. rajz. A tüdő működése. (2. felvétel).

S ha egyes egyéneknél a gégefő eltávolítása feleslegessé tette a beszélésre nézve a tüdő működését, a központi szervek azontúl is a megszokott módon működnek s ha az illető egyén beszélni akar, az arc és nyelv izmaival együtt a tüdőt mozgató izmok is működésbe jönnek, tehát a tüdő is dolgozni kezd. De mivel nincs meg az a szabályos összefüggés és együttműködés a beszélés és lélekzés között, mint a normális egyéneknél, a tüdő működése szabálytalanná és rendetlenné, hogy úgy mondjam, kapkodóvá válik s ez fárasztja a beszélőt. Az itt közölt két felvétel összehasonlításából is látjuk, hogy a tüdő működése lassankint javul, szabályosabb lesz s valószínű, hogy az illető egyének idővel mindjobban leszoknak a tüdő felesleges fárasztásáról. E most ismertetett esetek további ellenőrzése fogja majd megmutatni, hogy mily mértékben lesznek képesek a gégefő nélkül beszélő egyének a tüdőnek rájuk nézve felesleges működését a beszédműködésből kikapcsolni.

„A többtermelés kérdése s a fogyatékosok oktatása“ és „A fogyatékos érzékűek oktatása a többtermelés vonatkozásaiban“.

Hozzászóló: Séra Lajos.

„Végtelenül örülnék, ha az én itt elhangzott gyenge szavam nem lenne a pusztába kiáltó szava, s a kartársak körében némi kis érdeklődést s hozzászólást váltana ki“. Így végzi Fürj Pál kollegám „A többtermelés kérdése s a fogyatékosok oktatása“ című cikkét, mely a *Magyar Gyógypedagógia* 1916. évi 7—8. számában jelent meg.

Fürj kollegám elmékedései eddig csak a siketek és némák oktatása szempontjából váltottak ki hozzászólást, pedig az üzenet a vakoknak is szólt.

Qui tacet consentire videtur!

Ezért szólalok meg én is — természetesen csak a magam nevében — mint a vakok oktatásának 22 év óta harcoló közkutatója, hogy elmondjam ide vonatkozó hozzászólásaimat.

Megvallom, hogy a kezdet kezdetétől fogva én is azon fáradtam, miképpen segíthetném előbbre a — *magyar vakok* — oktatását és jövő boldogulását!

Valószínűleg Fürj kollega is ezt óhajtja elérni az általa összegezett többtermelési eszméivel!

Ezekkel kapcsolatban a gyógypedagógiai intézeteknek s a gyógypedagógiai tanároknak útmutatással szolgál cikkében azon módozatokról, amelyek birtokában a többtermelést elősegíthetnénk. Ezekre vonatkozólag csoportosítja az egyes oktatási ágakban a leg-
égetőbb teendőinket.

A „*gyógypedagógia*“ hármasszögű halmában — mint Borbély

Sándor igazgató úr említi — mi voltunk a szerencsés idegenek, kiket Fürj kollega megdicsér s követendő például állít a másik két ág tanárai elé.

Talán nem is kellett volna olyan nagyon megdicsérni bennünket, hisz a jövő pályára való előkészítés s munkaalkalom teremtése a társadalom eme legszerencsétlenebbjei számára *szükségszerűleg* maguktól keletkeztek a keletkeznek a jövőben is.

Más a siketnémák munka selectiója és más a vakoké.

E tekintetben a két csoportot egy nagy tengcr választja el egymástól. Amíg a beszélni tudó siketnéma előtt egy egész világ áll nyitva, addig a vakok előtt alig nyílik meg egy-egy új munkakapu.

Fürj kollega is azt tartja, hogy a vakok előtt az eddiginél több munkatér nyílnék meg, ahol talán produktivebb is lenne munkájuk, mint az eddigi szűk keretekben. Meg is mutatja mindjárt az utat, midőn követendő példának állítja elénk a vak katonák intézetének *úttörő* munkáját.

Hogy a vak katonák intézete milyen *úttörő* munkásságot fejt ki azt én — noha egy épületben vagyunk — gyakorlatilag nem ismerem s így nem mondhatok ítéletet. A háborúban megvakult magyar katonákról — sajna — én csak *Kirschenheuter* kollegám „*A háború vakjai*“ című értékes dolgozatán át tudok valamit. Ujabbban a Magyar Gyógypedagógiából értesülök néha a vak katonák sorsáról.

Ismerek azonban egy kicsinyből nagyra nőtt intézményt a *Vakokat Gyámolító Országos Egyesület*-et. Említést tesz ugyan Fürj kollega ezen intézményről, de csak oly formában, mint amely az intézetből kilépő növendékeket átveszi és szerzett gyakorlati ismereteiket fokozza és értékesíteni segíti. Ha átnézte volna Fürj kollega ezen csendesesen, de nagy keretekben dolgozó egyesületnek évi jelentéseit; nem hiszem, hogy nem említette volna fel az *úttörő* munkát végzők között!

Hogy mennyire törődik ezen egyesület a magyar vakok jövő megélhetési ügyével azt egy eklatáns példával igazolom. Úgy tudom, hogy *Vitár Rezső*, az egyesület buzgó gondnoka kicserélés alapján ügyesebb s intelligensebb gyámoltjaiból francia-, angol- s német nyelvmesternőket óhajtott nevelni; ebben azonban a háború megakadályozta.

Avagy említsem — a munkafajok szaporítását illetőleg azt, hogy intézetünk igazgatója a közel multban a kultuszminiszter úrhoz egy üdvös beadvánnyal fordult, mely a vakoknak egy új kereseti ágat, a *kántorképző tanfolyamot* óhajtja megnyitni!

Mentől több ilyen életre való eszme s hozzá a régi tantervnek mielőbbi revidiálása által a gyakorlati életre való nevelést illetőleg nyert ügyünk lesz!

Abban tehát, hogy a többféle és többfajta munka keresés a vakok számára individualis szempontból fontos, — egyetérték s úgy látszik ebben mások is osztoznak. Csak azt tartom hibának, hogy nálunk ilyenek megszervezése és bevezetése sok-sok körülménytől

függ! Talán mégis találhatnánk a kosárfonással és kefekötéssel versenyezni tudó más kenyérkereseti ágakat is?! . . .

Ne higyjük, hogy csak a gyárszerű tömegpálya nyújt jövő megélhetést a vakoknak! A régi rendszer mellett itt is újítanunk kell. Az egész világ revidiálta régi álláspontját s csak ami ügyünk lenne az, amelyen ne akadna változtatni való?!? . . .

A többfajta munka-alkalom keresése érlelték meg bennem is azt az eszmét, hogy 1912-ben átkeljek az Óceánon túl fekvő New-York, New-Yersey, Pennsylvánia, Maryland, Ohio, Kentucky, Indiana, Missouri, Illionis és Massachusett államokba.

Útam nem volt meddő, mert a szabadérvényesülés s a gyakorlati életre való nevelés hazájában több olyan foglalkozási ágat ismertem meg, melyeket a vakok könnyen elsajátíthatnak s űzhetnek.

Ezen foglalkozási ágakat visszaérkezésem után 1913. ápr. hó 7-én a Nagyméltóságú Miniszter Úrhoz intézett beszámolómban felsoroltam.¹⁾

A gazdasági többtermelés érdekében munkálnánk elsősorban, ha mi is bevezetnők — *mint Poroszország már 1912-ben tette* — az általános tankötelezettséget!

Nincs kétségem aziránt, hogy e téren sem maradunk sokáig a nyugati államok mögött s elérkezik mihamarább Magyarországon is a *vakok tankötelezettségének törvényerőre való emelése*.

Biztosíték erre a gyógypedagógiai ügyosztály vezetőjének *dr. Tóth István* miniszteri titkár úrnak a vakok ügye iránt tanúsított meleg érdeklődése, ki elfoglaltsága mellett talált időt és módot arra, hogy 1914. év nyarán tanulmányozta s felkereste a német, belga és angol vakok nevesebb intézményeit.

Az ugyanekkor Londonban tartott világ-kongresszuson *dr. Tóth István* miniszteri titkár úr üdvözlését — minthogy a kongresszus hivatalos nyelve az angol volt — Ginniverné Győri Ilona úrnő tolmácsolta. Az üdvözlő beszéd méltatta a magyar vakok oktatás-nevelésügyét s hatásos szavakban rámutatott arra, hogy 1000 éves multu országunk királyi trónusára vakot is ültetett s mindent elkövetett vakjai jólétének megteremtésében. Büszkén hivatkozott arra, hogy Magyarországon a vakok ügye nem maradt el a kultúr országok ilyenmő intézményei mögött. Rámutatott arra, hogy előrehaladásunkat legjobban bizonyítja ama nemes törekvés, hogy a magyarok delegált tagokkal vesznek részt azon a gyűlésen, melyen a világ minden részéből összejött szakemberek tanácskoznak arról, miképpen lehetne a vakok ügyét előbbre vinni!

Ime boldogult emlékü *Náray-Szabó Sándor* mellett, utóda *dr. Tóth István* is felemelte szavát védettjei érdekében!

Végül hozzászólok néhány sorban Szobolovszky kollegámnak a *Magyar Gyógypedagógia* 1916. évi 9—10. számában — „A fo-

¹⁾ L. a Magyar Gyógypedagógia 1913—14. évfolyamában a szerző vonatkozó cikksorozatát, mely „A vakok oktatása és gyámolítása Amerikában“ c. alatt különnyomatban is megjelent. V. ö. M. S. O. 1914. 7. sz. 158. old. A szerk.

gyatékos érzékűek oktatása a többtermelés vonatkozásaiban“ — megjelent cikkéhez.

Szobolovszky kollega cikkének második felében leírja a hadi vakoknak Bécs közelében Strassban, „Marienheim“ nevű otthonában folyó mintaszerű kertgazdaságot és szőlőművelését.

Hivatkozik továbbá az *Amerikában* található számos kertgazdaságra, hol vakok dolgoznak s cikkét azzal a meglepő felszólítással végzi, hogy: „Vezessük tehát a kertgazdaságot a vakok intézeteibe is!“ Mell Sándor kormánytanácsos, a vakok wieni intézete igazgatójának jóakaratu úttörő munkásságát — a leírás alapján — kételkedéssel kell fogadnom, mert én a leírt munkák elvégzésére a teljesen megvakult katonát nem tartom képesnek.

Hogy privát szórakozás — vagy kuriózum szempontjából néhány ügyes vak ilyenmű munkákat elsajátíthat — látó ember segítségével mellett — azt nem tagadom, hogy azonban ez jövő kenyérkeresetül szolgáljon, azt bármennyire akarom is, nem tudom elhinni!

Ami az Amerikára vonatkozó hivatkozást illeti, nyugodt lélekkel mondhatom, hogy én az általam említett államokban vakok által vezetett minta kertgazdaságot sehol sem találtam. Láttam vakok által vezetett *Poultry*-kat (*baromfitenyésztő udvar*), ezeket azonban nálunk még hirből is alig ismerik. Nem hiányzik azonban a kertgazdaság az amerikai intézetekben, hol azonban az *önálló iparágként* nem szerepel. Szolgáltatásban áll ez az érzékeltető oktatásnak, a tájékozásnak, a földméréstannak, természetrajznak stb.

Ily értelemben igazán célszerű volna nálunk is bevezetni a kertgazdaságot intézeteinkbe!

Ami a cikkben említett szabad levegőt, a napfény jótéteményeit, a négyfalas börtönből, műhelyből való kivezetést, a műhelyi béklyót, a föld alkatrészeinek megismerését, a fa, bokor, növény, sor-növénytavolságot stb. illeti ezek — a *börtönt kivéve* — igazán helyes amerikai eszmék s mint ott, nálunk is érvényesülhetnek az iskolai oktatás keretében. A különbség csak az, hogy ezek legtöbbit nálunk, mint elvileg elfogadott eszmét, ott pedig mint gyakorlatilag keresztül vitt eredményt könyvelik el.

Hogy a vak katonák intézetében Budapesten miért nem vezeték be eddig a Szobolovszky kollega által ajánlott kertgazdaságot és szőlőművelést, arra a *M. Kir. Rökkantügyi Hivatal Vakok Intézete* h. igazgatója Kirschenheuter Ferenc kollega adhatna feleletet, ki 1916. évben künn járt Ausztriában és Németországban található minta telepeken.

Úgy látom azonban, hogy Kirschenheuter kollega — nagyon helyesen — nem egy könnyen lép a dii minorum gentium táborába!

Az elmondottak bizonyítják, hogy a mi törekvéseink a többtermelést illetőleg szükségszerűleg a múltban is helyesek voltak s a jelek szerint a jövőben még intenzívebbek lesznek a vak katonák intézete nélkül is, amely azt hiszem mégis csak mi tőlünk vette át az általa üzemben tartott biztos kenyérkereseti ágakat!

Értékelés az iskolában.

Irta: **Simon József.**

Még a függöny le sem gördült e világtragédia utolsó felvonása után, még a főszereplők le sem maszkirozták az igazi vértől, a füst és gázfelhők párázott iszonyatától arcukat, már be-, már előre világít egy új, egy nagy gondolat, egy eszme: az értékek, a javak megbecsülése.

Ez a háború a kultura háborúja a kulturátlansággal szemben, az eszmé a gyilok ellen, a gondolaté a korbács miatt, a tanultság produktumaié az elmaradt, a fejletlen technika, a lassú mozgású hajók, a fel nem robbant gránátok, egypár vágányú vasutak, a járatlan, irdatlan utak ellen; a kultura háborúja egy szabadabb, egy rendezettebb gazdasági berendezkedés, egy szent utópia érdekében, a békéében.

Ebben a háborúban az iskola vivja a harcot a tudatlansággal szemben s míg tipor, tör-zúz eddig alkotott értékeket, világot forgat és izzaszt át a poklok sístergő fürgetegében, már újat teremt, új gondolatot e háború utánra, a nemzet társadalom javulására.

Minden eddigi érték csak annyiban marad és maradhat értékül fenn, amennyiben e világtragédia örült sujtású pörölye össze nem lapította, el nem torzította. Annyiban marad érték csupán, amennyiben a nagy emberi közösség javára hatni, tenni képes.

Minden átalakul, minden újjáformálódik, megtartva magában azt, ami érték volt eddig, lehányja magáról a sallangot, a cicomát, le a fölös terhet, ami magasabbra szállni nem engedi a repülőt ma, mélyebbre sülyedni a buvárhajót, nagyobbra fokozni a villany erejét, több kalóriát kierőszakolni a szénből, napfényből, izzóbbá tenni a platinát, tisztábbá tenni a levegőt, vizet.

Minden emberi tudás elvész, elveszhet, de az ABC serkentő ereje, a tudás hajtó kereke, a nagy lendület a tökéletesebb felé, nem mulik el soha.

Örökös körbenfutó okoskodás, hogy vajjon az iskola formálja-e át a társadalmi közfelfogást, vagy a társadalmi hatások érződnek meg az iskolán vagy annak munkáján. Melyik az a bibliai mustármag, mely szárbaszökkentette az emberi haladás terebélyessé nőtt fáját, s hol kell keresni ennek a nagy pusztító Számunnak okát, mely világokat forgat fel, hogy újat, mást, talán maradandóbbat formáljon ki, vagy alakatlant röpit útjának, amit aztán megalakít a korszellem teremtő, formáló ereje.

Azt hiszem, hogy az iskola amaz ősforrás, melyből csermelyként ágazik szét minden, tevődik össze a társadalmi, nemzeti hatásokkal gazdagult az ár, amely nemcsak a humuszt itatja át, amely nemcsak kiegyenget, de amely a fegyverek öldöklő erejét sem szánja segítségül hívni, csakhogy megalakíthassa a saját gondolatának testét, formáját.

Az ősforrás az iskola. Ott lenn délen valami izgága agy örü-

lete mételyezte meg a lelkeket, később a kutak mérgezésétől sem iszonyodott meg, míg el nem jött egy másik iskola, egy másik kultúra formáló ereje, ami hegyeket mozdított ki helyéből, tölcseréket vájt a gránitsziklába vagy a lápos mocsárvidékbe egyaránt, levezette a felgyülemlett szennyet, piszkot; a munka eszközét, az iskola könyvét adta a vérszaghhoz szokott szláv gyermek kezébe.

Az iskola, a tanultság szüntelen sietése vitte és viszi előbbre önmagát az emberben, s ki tudná megmondani meddig, mily fokig, mily mértékekig.

Addig-e, míg nem lesz mélysége a tengernek, mit buvár meg nem járt, magassága a levegő égnek, mit repülő át nem repült, rezgése a fénynek, mit mérni meg nem tudunk, tisztultsága a levegőnek, melyben a milliárd bakterium kihal, vagy szaporodni, betegséget oltani képtelen, vagy addig, míg minden talpalatnyi föld arany kalászt terem, minden műhely a béke szent nevében és nem a hazug kalmárkodás cégére alatt dolgozik, vagy addig, míg minden természeti erő az örök ember örök szolgaságába hajtva megtermi az emberiség nagy boldogságát.

Ki iudja, meddig!?

Az iskola értéke adja meg az első lökést a nyugodt kilendüléshez is, és az tartja meg abban az állandó feszültségben és vonzódásban a társadalom alakulatát, míg egyrészt zökkenéseket nem enged tenni a fejlődésben, másrészt mentessé tesz szélsőséges szertelenségektől, oktalan nemzetköziségtől, de mentesít az idegen békés nemzeti gondolat gyűlöletétől is.

Az eszmék, mint a műveltség csúcsai nem önmaguk nőttek és nőnek nagygyá, a tömeg gondolatok határain, magasságán túlra, hanem a nagy ellentétek összezsapása kavardása közben, mikor kifáradni látszik minden, az eszme a maga túlfinomultságánál fogva ki- és átjut az atomokon, molekulákon keresztül is, hogy a khaosz feletti nyugalmat az ő fenségességükkel töltsék be, mire a kifáradt erők feltekintsenek.

Hányszor, mennyiszer tekintettünk, tekintünk vissza ami nemzeti iskolánkra, hányszor hívatkozunk ami kulturánkra, hányszor bámultuk és bámuljuk a fejlettebb tudás vívmányait, mennyire igyekszünk tudásunkat, iskolánkat hozzáhasonlítani a tökéletesebbhez, óh, de hányszor!

Milyen csodálattal csüngünk e véres megpróbáltatások között a nagy germán kultúra újabbnál-újabb világmeglepetésén, hányszor elmélyedünk a mi nemzeti kulturánk lendülésén, hányszor sajnálkozunk, ha szárnyalásaink erejét lenyügözte az anyagi fejletlenség hinárja. Hányszor és mennyiszer felmelegítette lelkünket a hír, hogy a lövészárók rémessége melltett hogyan emelkedik irástudatlan katonánk a fehérmező, a papir fölé és fekete barázdába, sorokba veti el lelkének önként megnyilatkozó világa legszebb magvait: a tudást, a hitet.

Mennyiszer átizzasztotta az ujságok olvasóit az a szép hír a frontról, hogy az iskola ott sem tagadja meg önmagát, tanit, nevel;

hittel és fáradhatatlan reménységgel istápolja a tudnivágyást, a tanultság megszeretését.

Az iskola itt, az iskola ott, az iskola mindenütt. Ott is, ahol gyilkot kovácsolnak a testvér ember ellen, az iskola ott is, ahol a törhetlen akarat tisztaságával erős kart formálnak az erőtelenségből, hogy felvevén a munka eszközét: az ekét, a kapát, a vésőt, a pőrölyt, a vonalzót, a körzőt, teremtsen szépet, nemeset, termeljen hasznos fát, ami egészséges gyümölcsöt terem.

Az iskola ott is, ahol élessé, biztos célzóvá élesztik a szemet a fegyver csövön, de az iskola ott is, ahol a munka nemességében áttüzesül a lélek, meghunyászkodik a vadszenvedély, meglapul az alakoskodó képmutatás s kiengesztelődik az örömben, a tudás, az alkotás gyönyörében.

Az iskola mindenütt, ott is, ahol átok, ott is, ahol áldás fakad áldástosztó nyomán. Mindenben, mindenütt az iskolát keresd.

Ki vonja, ki vonhatja kétségbe, hogy az iskolai tudás vivja ma a harcát az iskolai tudatlansággal, a tudásbeli elmaradottsággal; évszázados erők kiváltódása tör-zúz; vasutat, hajóutat épít, hogy előbbre jusson; előbbre jutván a pihenés idejét új erőgyűjtésre használja fel, kiszélesíti határát a termőföldnek, felpuhítja a természetlen ugart, új magot vet el gyümölcsözőbb kamatra, gazdagabb hozamra.

Igy gondolkozván az iskoláról, vajjon mit tesz a mi iskolánk, mit e nagy kulturfeladatok végzésére, mit?

Elhagyja-e röpülni az időt, mint a kulturfeladatok részese, elengedte-e futni a multat, hogy benne munkás, céljait tudó ne lett volna.

Volt-e idő, amikor az emberi célok, a nemzeti gondolat ne lettek volna sarkalói, amikor dolgozott, amikor terveit, amikor terveiben az örök emberi szeretet egy pillanatra is feledve lett volna. Volt-e csak egy perc is, amikor megérezett munkáján, hogy nem az emberi kötelességek legnemesebbjevel, az embermentéssel foglalkozott, amikor nem mindig a távlatba nézett, nagy vonalokba sűrítette, rajzolta bele célját, gondolatát s e nagy vonalú képet nem apró mozaikkal, mozaikból építette ki. Ilyen idő nem volt soha. A fejlődés hullámhegyein volt mindig, két kézzel, tele szívvel ölelte magához, akik a nagy kifejlődés vívódásában elmaradoztak, a szenvedőket, a hullámvölgyekbe esni akarókat önjerejéhez képest vette karjára, s vitte, vízi fölfelé a fejlődés zenitjéig.

Vegyük csak azt, hogy éppen a siketnéma oktatás-, a vakok oktatása úttörői győzték meg a világot, nyerték meg a társadalmi felfogást arra, hogy ne kolduló koldust, képezhetlen ügyefogyottat lásson az egyikben, a másikban.

Nem ez az oktatás mentett-e meg annyi munkáskezet a koldulástól, a társadalmat a maga terhétől, adván helyébe okosan gondolkozó, munkájából és munkájának élő embert. Nem ez az oktatás rázta-e fel szendergéséből a renyhe társadalmat akkor, amikor a fertőző betegségek roncsolásaival odaállt az emberi társadalom kisebb-nagyobb csoportja elé, felmutatva egyrészt az okokat, mik

a siketség, vakság és más fogyatékoság szomorú példaiban ütnek ki, hogy megrettenve tőle, óvakodják tőle, viszont ha már az orvostudomány meddő fáradságba fül a rombolás felett, nem ez az oktatás töltötte-e be a társadalom szívét, lelkét megkönnyebbült érzésekkel, könnyel a keserv könnyei helyett.

Nem ez az oktatás irányította-e rá a gyermekfejlődés nyomónkísérésére még a pedagógus világot is, nem ez az oktatás indította-e meg az írás-olvasás-, a beszédtanítás mai módszerét az épek, az egészségesek oktatásában is? Nem nálunk mértünk-e először gyermeki fejet, értelmet, testsúlyt, nem nálunk mérik-e a tüdő vitálkapacitását; az értelmi zavarok okait kutatni kihozta közelebb az iskola padjaihoz, a gyermeki értelem vizsgálatát, figyelését, a gyermekkori beszédzavarokat ki vitte a pedagógus világ elé, ha nem mi, ha nem a mi oktatásunk.

Kinek a munkája nyomán jár a hebegő, a pöszebeszédés a nagyotthalló az iskolába, ha nem a mi munkánk nyomán.

Ki vonultatta be az alkotó munkát az iskolába, ha nem ez az oktatás. Volt-e másutt a tanítás ideje alatt rajz, agyag, fa, papír, nem volt-e ez idegen az emléztetés, az „előadás” iskolájában, ahol tanítottak, de nem neveltek, magyaráztak, de nem emlékeztettek.

Századunkat valamikor, nem is olyan régen — a gyermekszázadának nevezték el. Ha e meghatározást bővíteni akarnók, akkor legjogosabban a gyermekkultura kultuszának hívhatnók. Mert olyan mélyreható változás, mint éppen az iskolai nevelés-oktatásban sehol sem található fel. Milyen rövid idő és út alatt volt az írás-olvasás módszeres tanításának merő megváltozása, a gyermek vizsgálás rövid idő óta milyen emelkedő utat tett meg.

Alig egy pár éve csak, a legelemibb osztályok apró emberkeit vették vizsgálat alá s ma már a felsőbb iskolák pedagógusai is jegyeztetik megfigyeléseiket erről-arról, a diák szóemlékezete hűségéről, a figyelem intenzitásától, erősségéről, a képzetek tisztaságáról, a képzet hangulatok hullámzásáról, s ezeknek okait vetik össze és lesznek igazabbak a megítélésben, osztályozásban egyaránt.

Az egyén alanyiséga nőtte ki magát a tömegé alul, s elfoglalta a megillető helyét a valódi mérlegelések serpenyőjében.

Úgy-e, milyen rövid ideje annak is, hogy a szellemi elmara-dottság okait nem csupán a hanyagságban, a szorgalom hiányában, hanem az öröklésben, a testi fejletlenségben, az agypályák begyakorlottságának hiányában látjuk

Mindezt mi vitte be az épek iskolájába is, ha nem ez az oktatás.

Ki gondolt arra, hogy az izomérzés halláshiányt pótolni képes, hogy a szem élessége, gyakorlottsága a beszéd optikai részét felfogván a siket a szemével mintegy hall, a beszéd zenei részét átváltja optikai részszé. Úgy-e, hogy elég későn, és elég kevesen, de az eddig végzett munka míg egyrészt a történelemé, másrészt az oktatás munkásaié, akik ezt tovább fejlesztették, tovább fejlesztik.

Hát arra ki gondolt, hogy a gránátrobbanás okozta némulás, siketség, beszédzavar szomorúságán segíteni tud, segíteni akar, ha

nem ez az iskola, ha nem ez a pedagógia. S mind ezt minő idealizmussal, minő szellemi készséggel, milyen lelkes előretöréssel.

A kör önmagába visszatér. Az iskola munkája kihat, de visszajut megint, nem azért, hogy a meglevő munka és tudáskészletbe visszaolvadjon, hanem azért, hogy önmagát táplálja, s a középponttól távolabbra nyomja a határokat, a kör kerületét.

Örökös körforgásban hajtódik minden, csak a középpont nem tolódik el, ez a középpont pedig: az iskola. Megrögzítette egy nagy, egy átfogó idealizmus, a nemzeti kultúra ható erejében való hit s egy nagy erő: a pedagógus világ szelleme, ideális lelke, mely még akkor sem török derékba, mikor erejéről, képességéről így szólnak: „a tanárvilág egy égő darabfa, önmagát égeti el, hogy másnak melegítsen!”

E meghatározáshoz fűzzük hozzá a székesfehérvári világhírű katolikus püspök követelését, hogy a magyar kultúra munkásainak a lábaihoz realizmus is kell, mert a szíve, a lelke színültig tele van idealizmussal!

„Pedagógiai megfigyelések“.

A folyó iskolaévben a IV. osztályt tanítom. 10 növendékem van; kettő gyengetehetségű, többszörösen ismételték. Ezek közül az egyik nagy fokban gyengetehetségű, mely már a gyengeelméjűséggel határos. Hat közepes és kettő jobb tehetségű. Az év elején négy növendékem kiejtése élesen fejhangú volt. Az előző években tanult mondatoknak és szavaknak csak töredékei maradtak meg emlékezetükben. A helyes szóviszonyításban roppant csekély jártasságuk volt még a legtehetségesebbeknek is.

Az első hónapokban a II. és III. osztály anyagából a fontosabbakat átisméltük, mondhatván újra tanulták. Azonban az előző napokon, az előző heteken végzett anyag folytonos ismétlésével nem töltöttük az időt, mert nem az a sn. tanul meg jól beszélni, ki évenként 100—200 rövid mondatok betanul, hanem aki folyton új és újabb tartalom, új és újabb viszony kifejezésén megtanulja a tőszót, a törzsszót a képzőtől és a viszonyt kifejező ragoktól, névutóktól, igekötőktől és ezeket viszont a tőszótól elválasztani, elvonatkoztatni és más viszonylatban újra egybefűzni; szóval aki folyton variálja a nyelvalakokat. Ezt pedig nem a gépies, lélek nélküli, kevés szemléletet nyújtó néhány mondat folytonos ismétlésével, hanem a nyelvalakok folytonos váltakozásával, a szemléletek bővítésével, a gyakorlat mélyítésével érhetjük el.

Azt tapasztaljuk az életben, hogy ugyanazok a dolgok elképzelhetetlenül sokféle viszonyba jöhetnek egymással, amit mindig más és más szóviszonyítással lehet helyesen kifejeznünk. A dolgok eme megszámlálhatatlan viszonyát néhány száz betanult mondattal tehát nem minden esetben, hanem csak meghatározott esetekben lehet kifejezni; t. i. a betanult mondatok csak azokra az esetekre

alkalmazhatók, melyekre először alkalmaztuk. Az ezektől való számtalan eltérést, melyek mindegyikének kifejezésére az iskolában nem is nyílik alkalom, csak akkor tudják a növendékek helyesen kifejezni, ha a kifejezések folytonos váltakozásával és az önkifejtő próbálgatásokkal a beszédben kellő gyakorlatot és önállóságot szereztek.

A sok ismétlés mellett a növendék gépiesen mondja el a be-tanult mondatokat. Megkötötté lesz a beszéde, mivel a növendék a tanult beszédformától szükség esetén sem tud eltérni. A gépies ismétlés nem fejleszti, hanem inkább megbénítja, megmerevíti a növ. beszédképességét, mivel nem nyújt elegendő alkalmat a nyelvalakok váltakozására, szétválasztásuk és újabb és újabb viszonylatba való összefüggésük belső szemlélésére, már pedig csak ez képes a gyermekek nyelvérzékét fejleszteni.

Nem helyes tehát az a felfogás, hogy addig nem mehetünk tovább a beszédben, míg a gyermekek az előbb tanult mondatokat *tartósan* nem vésték emlékezetükbe. A fentiekén kívül ez azért sem helyes, mivel ugyanazon tartalmat sokféleképen lehet, sőt kell is kifejezni, ha helyesen akarunk beszélni. Ugyanazon mondaton belül a szavak sorrendjének, a szórendnek, a szavak egymáshoz való viszonyának a körülményekhez képest gyakran változniok kell, amint erről már fentebb szó volt. A szűk beszédkörben való folytonos ismétléssel pedig arra vezetjük rá a növendékeket, hogy ugyanazon tartalmat más körülmények között, más helyzetben, más viszonylatban is ugyanugy fejezzék ki, mivel a gyermek is a dolog könnyebb végét választja, ha az nem is egészen megfelelő. Ily eljárás mellett különben a növendék a legjobb akarata mellett sem tud olyant kifejezni, amit jól be nem emlézett. Ezzel tehát megbénítjuk a növendékek beszédének hajlékonyságát, beszédképességük kifejlődését, a változtatni tudást, ami pedig *lelke* az eleven beszélgetésnek, *alapja* az önálló beszéd kifejlődésének.

Az ily tanítási mód mellett azonkívül nem nevelhetjük a növendékeket a *gondolkodásban és a beszédben való önkifejlésre*. Az év elejétől kezdve folyton arra serkentettem növendékeimet, hogy ami otthon, vagy az utcán történt, amit láttak, megfigyeltek, csináltak, azt mindennap lehetőleg önállóan mondják el az iskolában. Ez az eljárásom volt a legjobb hatással növendékeim beszédének, a beszédben való önállóságuknak fejlődésére. Eleinte csak a tehetségesebb növendékek mondtak naponta több-kevesebb önállósággal egy-két mondatot. Lassan a tehetségesebbek példája nyomán, ezek hatása alatt összes növendékeim nyelve megoldódott, még a nagy fokban gyengetehetségű is, akj pedig már tisztes kort ért meg intézetünkben szótlán némaságban. En csak azzal segítettem növendékeimet eme önkifejtő munkásságukban, hogy az addig elő nem fordult kifejezéseket közöltem velük; ha pedig a szóviszonyításban követtek el hibát, a tartalom ismételt nyújtásával rávezettem a helyes szóviszonyításra. Ha a beszélő növendék egyszer-másszor így sem találta meg a helyes kifejezést, mindig akadt egyszerre több növendék is, akik ki tudták segíteni.

Az első félév vége felé növendékeim az önálló beszédben érték azt a fokot, hogy többször előfordul, hogy egészen új tartalmakat, naponta 8—10 mondatot 1 órán belül teljesen önállóan, minden segítség nélkül hibátlanul kifejeznek és leírják. És ebben minden növendék arányosan vesz részt, sőt mondhatnám, hogy az egyik gyenge tehetségű a legtevékenyebb. Ezt az eljárást a III. osztálytól, sőt a II. osztálytól, mihelyt a növendék csak valamit is képes a mondatból önállóan elmondani — a legmelegebben merem ajánlani. Amit a növendékek így hoznak az nem *elképzelt anyag*, mint amit a tanterv és a beszédtanítási vezérkönyvek*) felsorolnak és előírják, hanem ez a növendékek *valóságos élete*. Fel lehetne talán ez ellen hozni, hogy ebben a mondatkörben, melyet a növendékek maguk, önállóan fejeznek ki, nem fordul elő minden nyelvalak és egyik-másik nem fordul elő elégszer. Hát ez az ellenvetés alaptalan, mivel emellett az előírt beszédtanítási anyagot is elvégeztük, bővebben, mint mások, úgy, hogy a félév végén 100 (száz) oldal beszédtanítási anyagunk volt. És emellett volt elég időnk arra, hogy az előfordult nyelvalakokat szemléltessem, csoportosítsam s összehasonlítsam, szétválasztassam, megforgattassam növendékeimmel, mivel a fenti eljárás mellett kifejlődő beszédkészség mindezt lehetővé teszi. És mit ér, ha az előírt anyag feldolgozásánál minden nyelvalakot előveszünk is, de ez nem tud gyökeret verni a növ. elméjében.

Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy csupán azzal nem értem volna el e célt, ha csak akkor hallgatom meg a növendéket, amikor magától beszélni akar. *Szüntelenül serkenteni, buzdítani kell a növendékeket*. A snk. maguktól vajmi ritkán akarnak szólni, erre ösztökélni kell; türelmes meghallgatásukkal és elismerésünkkel pedig bátorságot és kedvet keltünk bennük a beszédhez. Úgy, hogy évente 1—2 ezer mondat gyülik így össze, melyek tartalma a való életből van véve és a növendékek önállóan mondják el. Természetes, hogy így a növ. sok nehézséggel küzd és beszéde kezdetben nem lesz oly gördülékeny, mintha bemagolt leckét mondana, de életrealóbb.

Ily eljárás mellett a növendékek figyelme, emlékezete és értelme s jobban fejlődik. A gépies ismétlés nem szoktatja a gyermekeket figyelmük lekötésére, emlékezetük megfeszítésére, edzésére, sem az önálló gondolkodásra. Ellenben ha folyton új tartalmat kénytelenek önállóan kifejezni és ehhez kedvet is kapnak, élesebben figyelnek rá, mindjárt az első esetben oly mélyen bevesik lelkükbe az új nyelvalakokat, hogy a szavakra, ha azok legközelebb más viszonylatban szükségesek, a legtöbb visszaemlékszik, a nyelvalakokat is néhányszori alkalmazás után önállóan tudják használni, hiszen egész lelkükkel, értelmüknek egész erejével vesznek részt a munkában.

A leírt eljárásnak megvan a lélektani alapja is: egy dologra vonatkozó minél több oldalú szemléletet szerez az ember, annál

*) L. J. Most közölt másik dolgozatának alciméből következik, hogy itt nem a mi tankönyvünkre és beszédtanítási vezérkönyvünkre gondol. A szerk.

jobban megvilágítják azok előtte az illető dolgot. Önkifejtés az emberi elme legmélyrehatóbb művelete.

A nyelvvalakokat épen az jellemzi, hogy összefüggésük változása beláthatatlan. Ezt tehát csak úgy értheti meg a siketnéma, ha minél többoldalú szemléletet szerez. Csak így jut annak belátására, hogy amint a tartalom és annak részei közti viszony folyton változik, azonképen a rájuk illő kifejezéseknek is folyton változniok kell. Az önkifejtés tulajdonképen a létfentartásért, az érvényesülésért való küzdelem magasabb foka. A létfentartásért való küzdelem pedig a legmélyebben gyökerezik az emberi lélekben. Ennek ideálisabb fokozatai is mélyen beleszövődnek az emberi lélekbe.

Aki megtanult lélektanilag gondolkodni, aki megfigyeli a növendékeit és ismeri a gyermektanulmányozás adatait, az ezen adatokból sok jó tanítás-nevelési módszert vezethet le. A siketnémák beszéd-tanítása eddig *autódidaktikus* úton fejlődött. Ezen az úton elértük azt, ami elérhető volt, illetve az így elérhető lassú fejlődésre nem várhatunk. 10 év óta észrevehető fejlődést nem tapasztalhatunk a snk. beszédénél. Itt az ideje, hogy új alapot keressünk a tanítás-nevelés továbbfejlesztéséhez. *A siketnémák tanítását tudományosan kell megalapozni!* Egybe kell vetni, amit az általános tudományos pszichológia, a differenciális, a socialis pszichológia, a gyermektanulmányozás és a fogyatékosok pszichológiája eddig megállapított és amire a gyakorlat eddig megtanított bennünket. Különösen a fogyatékosok pszichológiáját és rendszeres tanulmányozását kell még mélyíteni. Mindezek egybevetéséből kell aztán kikövetkeztetnünk azokat a módszereket, melyek ha biztos pszichológiai tapasztalatokon és gyermektanulmányozási adatokon épülnek és ezekből természetesen folynak, akkor a tanítás-nevelés eredményeit lényegesen fokozni fogják. Ezekből természetesen csak az a módszer nyerhet polgárjogot, melynek beválását a gyakorlati eredmények jósága, az elért fejlődés igazolja. Az autódidaktikus fejlődés csak a tudományos fejlődésen belül érvényesülhet.

Lett József.

Részletes tananyagbeosztás a siketnéma-int. IV. oszt. számára.¹⁾

A hiányzó beszéd-tanítási vezérkönyv ideiglenes pótlása céljából szerkesztette:
Lett József, siketnéma-int. tanár.

Bevezetés.

A siketnémák beszédre való tanításánál arra kell törekednünk, hogy a növendékek a nyelvvalakokat *mielőbb* önállóan és helyesen

¹⁾ Tantervünk tökéletes megértése, az eredeti felfogás, a haladó élet és a helyi viszonyokhoz alkalmazkodás szép összhangja tették indokolttá e dolgozat közlését.

A szerk.

tudják alkalmazni. A nyelvvalakok önálló és helyes alkalmazásának első és legfontosabb lélektani előfeltétele, hogy a növendékek az egyes nyelvvalakokat és az ezek által kifejezett részlet-tartalmakat egymástól *elvonatkoztatni* tudják, vagyis a növendékek *tudatára ébredjenek* annak, hogy a ragok, igeekötők, képzők, stb. nincsenek egy-egy tőszóhoz, törzsszóhoz elválaszthatatlanul hozzáfűzve, hanem ugyanazon rag, igeekötő, képző, névutó számtalan szóhoz hozzájárulhat, majd ismét, a szükség szerint, elválhat az illető szótól. Viszont egy-egy tő-, v. törzsszóhoz számos rag, igeekötő, képző ragasztható hozzá. Úgyszintén a tartalom egyes részei is elvonatkozathatók, szétválaszthatók egymástól s ezek az egyes részek számos új viszonylatba, kapcsolatba jöhetnek egymással. Ha a növendékek *a tartalom és a beszéd, a magyar nyelv egyes részeinek* ily szétválaszthatóságát és számtalan új viszonylatba való összetehetőségét megértették, megismerték, ennek élénk tudatával bírnak, ezzel képessé tettük őket arra, hogy az összes nyelvvalakok szükség szerinti önálló és helyes használatát könnyen és aránylag gyorsan elsajátítsák, illetve elsajátíthassák. Ennek az elvonatkozathatásnak, szétválaszthatásnak és más viszonylatokba való összetehetőségnek tudása, élénk tudata a nyelvtanítás sikerének, a nyelvoktatásban való gyors és alapos előhaladásnak legfőbb biztosítója. Ezeken *sarkallik* a nyelvoktatás, és ezeken *fordul meg*, hogy növendékeinket jól meg tudjuk beszélni, tanítani. A nyelvvalakok kapcsolatának, úgyszintén a tartalom egyes részei kapcsolatának eme folytonos változását a szemléletnek (a tartalomnak) és a nyelvvalakok egy-egy csoportjának bizonyos, a növendékek által könnyen áttekinthető kevés számú *forgatásán* mutatjuk be egy-egy alkalommal. Még pedig előbb megváltoztatjuk a tartalom részei közt levő viszonyt, s mikor ezt a gyermekek szemlélet útján megértették, ezután szóban, majd a táblán írásban is bemutatjuk a nyelvvalakok megforgatását. Pl. az *asztal-tól* a *tábla-ig*; majd: a *tábla-tól* az *asztal-ig*. Ezt és minden forgatást, változtatást a növendékek is hajtsák végre, sőt mielőbb ösztönözzük arra, hogy *ők maguk keressék ki* egy-egy leírt beszélgetésből az újszerű rokon nyelvvalakokat és azokat ők maguk próbálják megforgatni, elválasztani felcserélni, elhagyni és helyettük már valami más tanult nyelvvalakot a viszonylatba beilleszteni. Ezzel a növendékek nem tanulnak meg beszélni, mert ezzel nem ismerik még a nyelvben előforduló szavakat, az összes nyelvvalakokat, melyeket hosszas használat alapján rögzíthetnek meg, véshetnek emlékezetükbe, de fölszabadulnak a megkötöttség bilincseiből, belelátanak a nyelvszerkezet szövevényes labirintusába, ezzel felkeltjük érdeklődésüket a nyelvvalakok és azok folytonos változatai iránt, miáltal azokat jobban megfigyelik, megjegyzik maguknak és ha a tanultakhoz hasonló viszonyt látnak a kifejezendő új tartalomban, ezt megpróbálják a maguk erejéből kifejezni. Ez pedig nagyon sokat jelent a nyelvtanulásnál. Az elvonatkozathatóság és az új kapcsolatba való hozhatóság élénk tudata a *lelke* az önálló beszédnek; a szavaknak, ragoknak megtanulása, a megfelelő tartalmakhoz való kötése tisztán a gyakorlat és a gépies emlékezet műve. Ily

eljárással a nyelv alakok önálló, biztos és helyes alkalmazását megfelelő gyakorlat után biztosan el fogják sajátítani, míg ha elvonatkoztatni nem tudnak, akkor csak a betanult, beemlézett mondatokat tudják gépiesen elmondani, de önállóan beszélni, mondatokat megszerkeszteni nem fognak tudni. A nyelv alakok helyes alkalmazásának, a tartalommal való szoros kapcsolódásának begyakorlását a következő módokon érhetjük el növendékeinknél.

A növendékek az elvonatkoztatásnál, a tartalom és a nyelv alakok részekre bontásánál már megtanulják, hogy a szó, a rag, az igekötő és a névutó a tartalomnak más-más részét fejezi ki, pl. az „asztal“ a tárgyat, a „ról, ról“ a lehatást, a „ból, ből“ a kihatást, a „tól, től“ a távolodást, az „ig“ a határvetést, mint tartalmat fejezi ki. Konkrét dolgokon mindezeket, a ragok, igekötők és névutók által kifejezett tartalmakat *érzékelletés* mellett lehet szemléltetnünk, tehát a növendékek ezeket könnyen megismerhetik. A *gyakorlat* és az *isméllés* pedig arra szolgál, hogy a növ. ezeket a ragok, igekötők és névutók által kifejezett viszonytartalmakat ne csak egyes esetekben, melyeket mi szemléltettünk, hanem minden esetben, minden szemléletben felismerjék, vagyis meg kell tudniok állapítani, hogy mely régebben tanult viszonytartalommal azonosak és mely raggal, névutóval, vagy igekötővel lehet ezeket kifejezni. Amint mondtam, eleinte érzékelhető, később elvont dolgokon is fel kell ismerniök a már tanult viszonytartalmat és a rá illő kifejezést kell alkalmazniök, pl. akár a zsebből, akár a szekrényből, akár később a szívből, mint tartalomból történik a kihatás, e viszonytartalmak egyformaságát fel kell ismerniök és tudniök kell a rá illő kifejezést alkalmazni. Ugyaníly gyakorlottságot kell szerezniök a szónak, a tartalmával való szoros összekötésében is, hogy minden esetben egyikről a másikat azonnal felismerhessék.

Ha aztán a növendékek tudatában vannak annak, hogy a beszéd a nyelv alakok és a részlettartalmak folytonos elvonatkoztatásából, elválasztásából és újabb és újabb összetevéséből áll és gyakorlottak az egyforma tartalmak, különösen a viszonytartalmak gyors felismerésében és helyes megnevezésében és végül jól betanulták az általánosan használt és mindig egyforma szólásformákat, a beszéd „közhelyeit“, akkor már tudnak önállóan beszélni. Azonban a beszédben való önállóságot az elvonatkoztatni és újból összetenni és variálni tudás, ezek lehetőségének adata nélkül, pusztán a beemlézéssel nem érhetik el, mivel az előbbiek nélkül az önálló beszéd lélektani lehetetlenség.

Az előző beszélgetésekben használt és szemléltetett nyelv alakokat a következő beszélgetésekben természetesen felhasználjuk; de nem úgy, hogy mi minden esetben előmondjuk a mondatokat, vagy azokat az egyes kifejezési formákat, nyelv alakokat, melyeket a növ. nem tudnak azonnal alkalmazni, hanem rávezetjük a növ. arra, hogy az illető nyelv alakról logikai vagy csak pusztán látással való összehasonlítás útján szerzett előző ismereteire emlékezzék vissza. Tehát, — IV. osztályról lévén szó —, az oly tartalom kifejezésénél, melynél a szavak és egyéb nyelv alakok nagy részét a

növ. már többé-kevésbé ismerik, vagy mind ismerik, csak a használatukban, alkalmazásukban akarjuk őket gyakorolni: mi csak a rosszul kifejezett tartalom ismételt nyújtásával, szemléltetésével, emlékezetbe idézésével, egy-egy ismeretlen kifejezés közlésével, vagy pl. ugyanazon ragnak más esetben, más szóval kapcsolatban történt használatára való utalással, ismétlésével eszméltetjük, támogatjuk a növ. munkájában. *Ily esetben tehát ne mi beszéljünk, hanem gondolkotassuk és beszéltesük a növendékeket.*

Végül ösztönözzük a növ. arra, hogy az otthon, az utcán, az emberek között szerzett tapasztalataikat, szemléleteiket, megfigyeléseiket, a velük történt dolgokat mindennap lehetőleg önállóan mondják el a beszédtanítási óra kezdetén. Ezek elmondásánál a fenti módon támogatjuk a növendékeket a rosszul kifejezett viszonytartalom ismételt nyújtásával, szemléltetésével, stb. Ez az amit előre nem oszthatunk be a tananyagkimutatásba, azonban ezen az anyagon tanulnak a növ. kiváltképen beszélni.

E részletes tananyagkimutatásba felsorolt anyagot tehát csak másodsorban vegyük elő. Mivel az itt felsorolt anyag nincs mindig a gyermek érdeklődésének előterébe, ezért legalább magábanvéve érdekkeltőnek kell lennie. Erre törekedtem az anyag összeállításánál.

A II., III. és a IV. osztály anyagát úgy osztom be, hogy egy-egy témáról az az ismételhetés kedvéért többször is legyen szó, tanult tartalmak és nyelvalakok ismétlésével azok megerősítését és a hozzájuk csatolt ujak megérthetését kívánom előmozdítani. Előbb a konkrét tartalom, gyakori használatú kifejezés; előbb az alapos tartalmi szemlélet, azután ennek kifejezése; a növ. a szövegből vonják ki és a szöveg alatt csoportosítsák a benne legtöbbször előforduló rokon nyelvalakokat; ezeket variálják; a pusztá nyelvalakra mondják el emlékezetből a mondatot; megvizsgálandó, hogy ismerik-e a szövegben előforduló szavak jelentését; mondjanak a szövegből levont nyelvalakokkal megegyező, már tanult kapcsolatokat. Amíg a növendék a kifejezésen, a szóviszonyításon gondolkodik, addig a kiejtési hibák javításával ne zavarjuk. E célból ismételtessük meg a mondatot.

Tananyag:

Szeptember.

1. *Beszédkör.* A gyermek neve; szülei, apám katona, harcol, megbetegedett, megsebesült, harctéren van, Budapesten katona, stb. Beszélgetés a szünidőről, utazásról. Az iskolai eszközök, más tárgyak és személyek utáni kérdezősködés és felelet. Mások tulajdona utáni kérdezősködés. Kérések. A IV. és a többi osztály. Az óra beosztása, óra, félóra, negyed, perc, óramutató, kismutató, nagymutató szerepe; a nap részei; a hét napjai; ma, holnap, holnapután, tegnap, tegnapelőtt, kedden, szerdán, szombaton; az órarend ismeretése; napi életrend, étkezés, ételek, alvás, iskolán kívüli teendők, szükségletek, kérések, parancsok, kérdések. A vásár. Tulajdonságok megnevezése. Ki van itt? Elfelejtettem . . . t. N. elkésett, csufolt

engem, megvert, stb. hasonló alkalomszerű jelenségek. *A növényedékek mindennap beszámolnak tapasztalataikról, megfigyeléseikről.*

II. Nyelvalakok. A főnevek ragozott alakjai :

k, többes rag, pl. tollak, fiúk, leányok, füzetek.

m, d, a, e, ja, je birtokragok, pl. nevem, neved, neve; apám, apád, apja; mamám, mamád, mamája; tollam, tollad, tolla, stb.

é, birtokosrag, személyragozva is, pl. enyém, tied, övé, Lajosé, Józsefé. *nak, nek, tulajdonítórág*, pl. ennek, annak a neve nagymutató, kismutató. Ennek a fiúnak a neve . . . Jánosnak a kabátja piszkos.

t, tárgyrag, pl. kérek tollat, kenyeret, levest, ebédet. Mit ettél ma? — levest, almát. Szeretem a szőlőt, a gyümölcsöt, a kávé.

val, vel, társítórág, pl. Kivel jöttél? — apámmal, anyámmal. Józseffel lakom, Jánossal csavargott, villával, kanállal és késsel eszem; apjával, anyjával jött.

kor, ban, ben, időrag, pl. 6 óraker felkelek, 8 óraker jövök iskolába, 12 óraker ebédelek, júliusban és augusztusban szünet volt, a szünetidőben otthon voltam.

n, idő- és helyrag, pl. hétfőn vallás, rajz volt, lesz; szerdán kézimunka lesz, van; korán kelek fel. Apám a harctéren megbetegedett, Cegléden voltam, Budapesten van.

ban, ben, ba, be,ből, ról, ről, ra, re, helyragok, pl. 8 óraker iskolába megyek, 12 óraker hazamegyek az iskolából, háborúban van, töröld le a tábláról, a kismutató 12 órára mutat, a nagymutató $\frac{3}{4}$ -re; a IV. osztályba járok, a III. osztályból a IV. osztályba léptem.

tól, ig, idő és helyragok, pl. az asztaltól a tábláig egy lépés; 8 órától 10 óráig beszédtanítás van, lesz, volt.

2. A melléknevek ragozott alakjai :

bb, a közép- és felső fokban, pl. hamarabb érkeztem, jöttem az iskolába, leghamarább jöttem ide; korábban jöttem, legkésőbb fekszem le, legkorábban kelek fel.

n, módhatározói rag, pl. jól tanul, legjobban szeretem, legfrissebben felöltözöm, frissen öltözöm, gyorsan gyere ide.

3. Névadások. Én, te, ő, személynévadások.

Ez, az, ezt, azt, ezek, azok, ezeket, azokat, ennek, annak, mutatónévadások, pl. mik ezek? hogy hívják ezt? mi a neve ennek, annak?

Ki? mi? kit? mit? kié? kinek? melyik? melyiket? — *kérdő névadások*, pl. mit, melyiket, melyik ételt, szereted legjobban? mit csinálsz délután?

A személynévadások néhány ragozott alakja, pl. enyém, tied, övé, engem, téged, őt, pl. ez az enyem, nem a tied; engem anyám hozott el Kecskemétre.

Nekem, neked, neki, ragozott ragok, pl. nekem van . . . , neked van e . . . d?

4. *Kötőszók: és, is, hogy, meg, sem*, pl. júliusban meg augusztusban otthon voltam. Azt mondta, hogy az ő anyja is itt volt a vásárban.

5. *Határozószók*: hol? hova? honnan? mikor? itt, ott, otthon, haza, ide, ma, tegnap, délelőtt, tavaly, újra, nincs, sincs, nem, sem, pl. hová méssz 12 órakor?
6. *Névtutók*: előtt, után, pl. tegnapelőtt, holnapután, kedd után. ebéd előtt, vacsora után lefekszem.
7. *Az igék a jelentő mód jelen és mult idejében, a parancsoló és óhajtó mód jelen idejében fordulnak elő*, pl. mit csinálsz? mit csináltál? mit ettél? tanultál-e? szereted-e? szeretnéd-e? eszem, eszel, eszik, ettem, ettél, evett; irok, írsz, ír, lefekszem, lefekszel, lefekszik; felkelek, felkelsz, felkel; keltem fel, keltél fel, kelt fel; aludtam, mosakodtam, játszotam, csavarogtam; jövök, jöttem; megbetegedtem, van, volt, lesz; voltam, voltál, volt; szeretnék, szeretnél, szeretne; enném, ennél, ennék; törüld, mosd, mutasd, törüljem, mosam, mutassam, stb. vigyáztam, vigyázott (a malacokra), vigyázz, nézz.

A fejhangok és egyéb kiejtési hibák javítása.

Október.

I. *Beszédkör*. A szeptemberi anyag kibővítése, a család, a testvérek, bátya, öcs, számuk; a szülők és testvérek kora, kapcsolatban a háborúval és a katonáskodással; kinek az apja, testvére, bátyja van a háborúban? mióta? hol harcol? megsebesült-e? megbetegedett-e? hol? mikor? Hogyan? fogoly-e? hol? mióta? ir-e? jó, vagy rossz dolga van-e? kitüntették-e? mivel? miért? mikor? van-e csillagja? hány? A katonákról, a háborúról, a hadi szükségletikről, a szállításról, a háború bajairól, a drágaságról. Öregszülők, rokonok. A szülők foglalkozása, a szülői ház, háziállatok, mezei gazdaság. Őszi munka, kapcsolatban a háborúval; a nők és a gyermekek munkája. Köznapi szólamok. Mit dolgoztál? Hová való vagy? Hogy van apád, a testvéred, bátyád, sógorod? Mi baja van? Hogy történt? stb. Ki tudja? Ki tud felelni? Nem szabad jelezni! Szüret. Szereted-e a szőlőt? Más alkalmoszerűségek: elsárgultak, lehullanak a levelek; elmúlt a nyár; itt van az ősz; lehült az idő, stb. *A nőv. napi megfigyeléseinek elmondatása.*

II. Nyelvalakok.

1. *A szeptemberben előfordult nyelvalakok folytonos használata és az új nyelvalakokba bevezetésül való használatuk.*

2. *Újak. A főnevek ragozott alakjai.*

A szeptemberben alkalmazott birtokragokhoz újabb ragok járulnak, pl. apámat, apját, bátyámat, testvéremet, testvérét, apámnak, testvéremnek, bátyjának van csillagja; apámtól levelet kaptam, apámnak írok levelet, stb.

A t, nak, nek, val, vel, tól, től, é, ért, stb. ragok a többes számhoz járulnak, pl. a katonákat elviszik a háborúba, a katonák sok virágot kapnak, a sebesültek is kapnak ajándékot; a katonákért, testvéreimért imádkozom; otthon felnőtt emberekkel dolgoztam, malacokra, libákra vigyáztam.

Az im, id, i, nk, tok, tek, tők, uk, ük, ink, itok, itek, ik, bir-

tokragok, más ragokkal kapcsolatban is, pl. szüleim öregek, fiatalok; szüleimet szeretem, testvéreimmel együtt dolgoztam a földeken, János szereti a szüleit; nekünk van 5 malacunk, 2 lovunk; vannak malacaink, lovaink, nektek is van tehenetek? vannak-e libáitok? mi eladtuk a lovunkat, a lovainkon most már huszárok lovagolnak; nekünk vannak csibéink, libáink; a csibéink sokat tojnak, hát a ti csibéitek? a tehenünk sok tejet ad.

Az ért, okhat. rag, ragok után is, pl. buzáért, rozszért, krumpliért most sokat fizetnek; egy csibéért 5 koronát, 1 libáért 20—30 koronát lehet kapni; a tehenünkért 1400 koronát kaptunk; fizettünk.

Az n, helyrag többes rag és némely birtokrag után is, pl. falun a házakon szalmatető van, ami házunkon is szalmatető van; ültem a lovunkon, János kecskén ült.

3. Melléknevek ragozása.

A bb, közép és felső fokban, többes számban és más ragokkal is, pl. a bátrabbak kitüntetést kapnak, az arany vitézségi érmet a legbátrabbaknak adják, az ügyesebbeknek csillagot adnak; az iskolában is a jobb tanulók jutalmat kapnak.

Az n, l, ul, ül, módhatározói ragok, alap, közép és felső fok után, pl. bátran harcolt, ezért kapott kitüntetést; aki legvitézebbül harcol, az nagy kitüntetést kap; otthol jól dolgoztam, itt is szorgalmasan tanulok.

4. *Névmások*: mi, ti, ők, mienk, tietek, övök (é), birtokos névmások, pl. mi (apám, anyám, testvéreim és én) otthon földművesek vagyunk; mi sok tyúkot tartunk, tenyésztünk; mi szegények vagyunk; hát ti? nekünk van házunk, az a ház a mienk; a malacok, a lovak a tietek-e? — a mienk; kié? — az övöké.

Személyragozott ragok: nekiünk, nektek, nekik, nálam, nálad, nála, nálunk, nálatok, náluk, pl. nekünk 2 lovunk volt, van; nekünk egy tehenünk van; hát nektek? hát nekik? Kinn voltam a mezőn, nálam volt egy bot és agyonütöttem egy egeret. Van-e nálad zsebkendő? Nálunk nincs pap, nálunk nincs templom, nálunk van pap, van templom is.

5. *Kötőszók: hogy, meg, ezért, azért, nem — hanem*, pl. azt mondta, hogy —; apám meg a testvérem is katona; bátran harcolt, ezért kapott kitüntetést: nem 25 fillérért, hanem 25 krajcárért vette.

6. *Névutók: mellett, alatt, előtt, után, időhatározói értelemben is*, pl. házunk előtt fa van . . . mellett van az iskola, a hegy alatt, a folyó mellett, a vasút mellett van a falunk, a házunk, a falujok, házuk; 5 óra alatt lehet Kecskemétre érni (Honnan?); 3 nap alatt learattunk.

7. *Határozószók: távol, közel*, pl. a földünk távol van a házunktól; Czegléd közel van Kecskeméhez.

8. *Igék*: van, volt, lesz; voltam, voltál, volt; harcol, harcolt, megsebesült, kapott, elfogták, sok oroszt elfogott, ír, írt, irtam, irtál, kitüntették; kapáltam, kapáltál, kapált; lovagol; ültem, ültél, ült; szedtem, szedtél, szedett, szedtünk, szedtetek, szedtek (t. i. szüretkor szólót); vigyáztam, vigyáztál, vigyázott; kapáltunk, kapáltatok, kapáltak; vettünk, vettetek, vetek; eladtuk, eladtátok, eladták;

fizettünk, fizettetek, fizettek; arattunk, arattatok, arattak; szeretem, szereted, szereti, stb.

A fejangok és a hibás kiejtések további javítása.

November.

I. *Beszédkör.* Az őszi munkák és a háziállatok ismertetésének további részletezése, ismétléssel. Előkészület a téltre, adás-vétel. Gazdasági munkák a különböző évszakokban (ősszel, tavasszal). Az óraismeret további bővítése, másodperc, másodpercmutató. Évszakok; hány hét, hány nap van egy hónapban? A ruházatot készítő iparosok; miből készül a ruha, a kalap, a cipő? ki varrta a ruhát? kinél készítették a ruhát, a cipőt? A növények lakása, utca, házszám; milyen helyed van? jó helyem van. Fűtés; otthon a szobában hideg, meleg van; eleget kapsz-e enni? hol alszol? hányan alsztok egy szobában? kivel alszol? a bácsiról, a néniről (eltartókról); szeret-e? meg szokott-e verni? miért? rossz vagy-e, jó vagy-e otthon? engedelmeskedel, szótfogadsz-e a néninek? a bácsi szigorú-e? otthon mosogatsz-e? ki viszi el a kenyeret a pékhez? ki hozza el a péktől? ki jár a boltba? mit szoktál hozni a boltból? mit lehet kapni a boltban? hogyan kéred? ki jár a kútra? ki söpri ki a szobát? hogyan kell söpörni? ki törülget? mit dolgozol? elvégzed-e rendszeren a dolgodat? eltörtél-e már tárgyért, csészét, tálat? törtél-e már ki ablakot? mivel törted ki? mit esztek? ki főz? ki vág fát? Tudsz-e fészülködni? Mit tudsz? — magam fészülködöm, megfoltozom a ruhámat, tudok mosogatni, takarítani, söpörni, varrni, vasalni; mivel varrsz, vasalsz? stb. A tisztaságról; minden reggel megmosdom, megfészülködöm, kipucolom a cipőmet, lekefélem a ruhámat, kifészülöm a hajamat, szeretem ha tiszta vagyok. Este, reggel imádkozunk; a bácsi és a néni is imádkoznak? apámért, anyámért, testvéreimért imádkozom. Kik a pajtásaid? jó fiúk-e? szereted-e őket? verekesztek, sétáltok, beszélgettek-e? szoktál-e sétálni? kivel szoktál sétálni? mikor szoktál lefeküdni? miért fekszel le későn? mikor szoktál felkelni? miért kelsz fel későn? miért lustálkodol? — szeretek aludni; csináltatok-e, csináltak-e valami rosszat? mi rosszat csináltál, csináltak? ki volt nálad? ki volt nálatok? ki látogatott meg téged? ki írt neked? kinél voltál? kikhez jársz? hová méssz vasárnap? kik laknak a szomszédságokban? ki a szomszédotok? — valaki, valakik; stb. Alkalmosságok, pl. névnap, vásár, bucsú; milyen a cipőd? mi van a zsebedben? mikor születél? mikor van a névnapod? hányan vagytok? hogy vagy? Alkalmi kifejezések: milyen a néni? jószívű, a bácsi goromba; Ilona taknyos; N. rendetlen; szófogadó, csintalan, engedetlen, haszontalan, piszkos, tetves, baglyas, stb. *A növ. napi megfigyelései.*

II. Nyelvalakok.

1. A főnevek ragozott alakjai:

A szeptemberben és októberben előfordult nyelvalakok további gyakorlása, alkalmazása és szemléltetése. *A ni, képzős szavak képzése*, pl. vasalni, mosni, söpörni, varrni, kötni, stb.

A *hoz, hez, höz, közelítő rag*, pl. elvittem a pékhez, délután Jánoshoz megyek, a tányért a kőhöz ütöttem, elviszem, elvittem a szabóhoz, a suszterhez, a lakatoshoz; délután elmegyünk a tanár úrhoz.

A *ból,ből, származtató rag*, pl. (a ruházattal kapcsolatban) posztóból, bőrből, szőrből, szalmából, vászonból van, stb.

A *val, vel, időrag*, pl. ősszel szántunk, rozsot vetünk; tavasszal krumplit, kukoricát ültetünk.

A *ra, re, nál, kor, időrag*, pl. holnapra lesz leckére, mához 2 hétre, 7 óránál tovább nem szabad kimaradni, őszkor . . .

A *nál, nél, helyrag*, pl. N-nél lakom, Jánosnál voltam, a vasútnál csavargott, a péknél voltam, N. boltosnál lehet kapni, a tanár úrnál voltunk, tavaly N-nél laktam.

2. Mellékevek ragozása.

A *nál, nél és a mint, hasonlító szó alkalmazása*, pl. a néni jobb a bácsinál, a nénit jobban szeretem a bácsinál, N. szebben ír N.-nél, N. szeben beszél, mint N.

3. **Névmások**: *nálunk, nálatok, náluk; hozzám, hozzád, hozzája; tőlem, tőled, tőle; tőlünk, tőletek, tőlük; rám, rád, rá; velem, veled, vele; engemet, tégedet, őt; ezt, ennek, ezzel; valaki, valakivel, valami, valamivel, valamitől; mindenki, mindenkinek, ekkora, akkora, ilyen, magam, magamat.* Pl. nálunk volt a tanár úr; nálam volt János; voltam nálad, nálatok; hozzám jött Lajos; gyere el hozzám; mikor jön el hozzánk a tanár úr? a néni szeret engemet; hát tégedet szeret-e a néni? N. elloptott tőlem egy tollat; N. megütött engem; a bácsi hányszor vert meg téged? János *azt* mondta . . . Mi a neve ennek, annak? melyik kezeddal eszel? — evvel. János valakivel verekedett az utcán; a tanár úr valakivel sétált; N. valamivel betörte az ablakot; valami van a zsebében; este valaki bejött a szobába és én megijedtem tőle; valaki van az igazgató úrnál; valakitől elloptott egy . . . t; *akkora* kenyeret kapok otthon; *ilyen* a kenyeryünk; magam fészülöm magamat; magam járok vizért.

4. **Névutók**: *mulva, felé, mindenféle, át, keresztül, együtt*, pl. 4 hét mulva karácsony lesz; 10 óra felé jár az idő; Ülő Pest felé van; mindenfelé kerestük (t. i. az elvesztett pénzt); húzd át, húzd keresztül; Jánossal együtt lakom.

5. **Kötőszók**: *mert, mivel, tehát, azért — mert, ha — akkor*, pl. azért verd meg, mert eltörtem egy tányért, kitortem egy ablakot; nem fűtenek, mivel nincs szenünk; ha tanultál volna, akkor tudnád; nem tanultál, tehát kikapsz.

6. **A határozó szók** közül mindazok, melyek alkalmazhatók.

7. **Igék**: szántanak, etetik; megpatkoltatják, megpatkoltatjuk, megpatkoltatjátok; etettem, etetted, etette; lakom, lakol, lakik, laktam, laktál, lakot; készít, készítették; csinál, csináltat, csináltatták; fűtünk, fűtötök, fűtenek; kapok, kapsz, kap, kapunk, kaptok kapnak, kaptam, kaptál, kapott, kaptunk, kaptatok, kaptak, kapnék, kapnál, kapna, kapjál, kapjak, kapjon; viszem, viszed, viszi; vittem, vitted, vitte, vigyem, vigyed (vidd), vigye, vinném, vinnéd, vinné, vittem volna, vitted volna, vitte volna; kérek, kérsz, kér, kérem,

kéred, kéri, kértem, kértél, kért, kértem, kérted, kérte; hasonlóan: jár, söpör, takarít, fészülködik, mosakodik, törülközik, öltözködik, kipucol, lekefél, kitör, eltör, összetör, kifésül, megfészülködik, szeret, verekszik, csinál, megy, látogat, sétál, stb.

December.

I. *Beszédkör.* Az ismerősökről, kiket ismersz Kecskeméten? kikkel szoktál beszélgetni? ismered-e a szomszédaitokat? ismered-e a polgármester urat? hogyan hívják? ki tanít téged a vallásra, rajzra? hát N.-t ki tanítja a vallásra? ismersz-e halló fiúkat? hogy hívják őket? hát otthon kiket ismersz? ismered-e a plébános urat? kiket ismersz még otthon? ismered-e a postást, a levélhordót? Kecskemét mellett, Kecskeméthez közel, mely faluk vannak? melyiket ismered? melyek a szomszéd faluk, városok? jönnek-e Cegléd-ről, Nagykőrösről az emberek Kecskemétre? sokan jönnek-e Kecskemétre vásárra? milyen iparosok, kereskedők jönnek a vásárra? mit árulnak, mit vesznek a vásárban? Erdélyből sokan jöttek ide, menekültek; miért jöttek ide, miért menekültek? hogyan menekültek? mit hoztok magukkal? van-e pénzünk, ennivalójuk? mit adnak nekik a jó emberek? kell-e őket segíteni? sajnálsz-e őket? ezek idegenek; akik más városból, más faluból jönnek ide, azok idegenek; láttál-e már Kecskeméten idegeneket? N. szülei itt laknak, N. idevaló; a te szüleid nem laknak itt, te vidéki vagy. A karácsonyról; mikor lesz karácsony? hányadikán lesz karácsony? miért ünnep a karácsony? ki született karácsonykor? miért született a kis Jézuska? — mert az emberek rosszak voltak; mire tanította Jézus az embereket? — arra, hogy szeressék egymást, békében éljenek, ne bántsák egymást, adjanak a szegényeknek enni; ruhát adjanak nekik, tanítsák őket, munkát adjanak a szegényeknek. Karácsonykor az emberek ajándékot adnak egymásnak; mit küldenek a katonáknak Karácsonyra? — dohányt, szivart, cigarettát, szalonnát stb.-t; miért küldik ezeket a katonáknak? mert szeretik, tisztelik őket; a katonák értünk szenvednek, sokat szenvednek, meghalnak értünk; miért? azért, hogy az ellenség ne bánthassa a gyerekeiket, a feleségüket, a házukat; szeressétek a katonákat! A postáról; hogyan küldik el a katonáknak az ajándékokat? — becsomagolják és postára küldik; voltál-e már a postán? mit adott fel a postára? kinek küldted a levelet, a csomagot? mit irtál a csomagra, hogyan irtad a címet? párbeszéd a postán. A vasútról; mivel utazol haza? vonattal, vonaton, kocsin; hogyan kéred a vasúti jegyet? mennyit fizetsz érte? párbeszéd a vasúti pénztárnál és a vasúti kalauzzal; hol szállsz ki a vonatból? kinek adod oda a vasúti jegyet? Alkalomszerűségek, alkalmi kifejezések. A növ. iskolán kívüli napi megfigyeléseinek elmondatása.

II. *Nyelvalakok.* Az eddig tanult nyelvvalakok alkalmazása, szemléltetése, használatuk begyakorlása.

2. *Névmások:* *vele, velük, magammal, magukkal, arra, erre, akik, egymásnak, értem érted, érte, értünk, értelek, értük, némely pl. nem* vagyok ismerős vele, velük; magammal hoztam ruhát,

cipőt; kevés ruhát és pénzt hoztak magukkal (a menekültek); arra tanította, hogy; akik nem laknak itt, azok idegenek; karácsonykor ajándékot adnak egymásnak; imádkozom érte, értük; anyám értem jön; érted ki jön? hát értetek? *némely* ember napokig futott az ellenség elől.

3. *Névtők*: *óta, fogva*, pl. ősz óta, ősztől fogva vannak itt menekültek; 4 hónap óta nem voltam otthon; újévtől fogva nem volt itthon, stb.

4. *Kötőszók*: *sem, se*, (mindenük ott maradt) pl. a ruhájukat *sem* hozhatták magukkal; sokan el *sem* tudtak futni; hátaddal *se* hideg falhoz, *se* meleg kályhához *ne* támaszkodjál! stb.

5. *Itatórózó szók*: *benn-kinn, lenn-fenn, össze-vissza, szerte-széjjel*, pl. sokan benn aludtak a házban, mikor az ellenség jött; sokan kinn jártak az utcán; az emberek össze-vissza futottak a románok elől; az ellenség szerte-széjjel szór mindent.

6. E sokoldalú beszélgetésben természetszerűleg többször előforduló igeidők és módok szemléltetése, gyakorlása.

Január.

I. *Beszédkör*. A karácsony ünnepről; hol voltál karácsonykor? hogy töltötted az ünnepeket? otthon volt-e az apád, bátyád, sógorod? örültél-e testvéreidnek? örültél-e, hogy láthattad a szüleidet? az éjféli miséről; a karácsonyi szórakozásokról, ajándékokról. Kikkel találkoztál otthon? mit mondott N.? Kivel beszéltél otthon? mit mondtál neki? A disznóölésről; a házi állatok hasznáról; ki ölte meg, ki pörzsölte meg a disznót? mennyi zsirja, töpörtyüje, húsa lett? mit készített a hentes, a böllér? hurkát, kolbászt, szalonnát, sonkát, stb. Ki feji a teheneteket? sok tejet ad-e? eladjátok-e a tejet? hogy adjátok literjét? A tejből kávét, túrót, tejfölt, vaját készítenek. Tojnak-e a tyúkjaitok? Mibe használják a tojást? — kalácsba, süteménybe; mennyibe kerül most egy tojás? A libákat tömik; a libahús jóízű. A haretéren most hideg van; a katonák most fáznak; a katonák sokat szenvednek a hideg miatt; a katonák télen is a lövészárookban fekszenek, hóban fekszenek; sajnálsz-e a katonákat, amiért szenvednek? sok katona meghül, megbetegszik; a bátyám tifuszba esett; N. tüdőgyulladást kapott; a beteg katonákat hazahozzák a kórházakba; a kórházban tiszta ruhát adnak rájuk, megfürösztik, orvosságot kapnak, az orvosságot a gyógyszerertárból hozzák; Kecskeméten hol vannak gyógyszerertarak? a betegek orvosságot isznak, az orvosság keserű, nem szeretem az orvosságot, az orvosság meggyógyítja a beteget; egy kis fiú kanyaróban, himlőben van, orvosságot kap, a néni ápolja, stb. Párbeszéd a gyógyszerertárban. Kevés a liszt; nem szabad sokat enni; mértékletes légy! Ásványok: a sóról; mibe tesz sót a néni? ma sós volt a levesem; sótlan volt a kenyérünk; nem jó a leves, mert sós, sótlan; kérek sót! kérem, sózza meg a levesem! ne tégy bele sok sót! — a szénről: mi otthon szemet égetünk a kályhában; az iskolában kokszzal tüzelnek; a néni a szénkereskedőnél vette a szemet; most a szén is és a fa is drága. A kőről, vasról, mészről; ezeket a bányák-

ból hozzák. Tegnap sok nyulat láttam; azokat a mezőn lötték a vadászok; én már őzet és szarvast is láttam; N. vaddisznót, rókát, sőt medvét is látott. Alkalomszerűségek: milyen idő van? miért őrsz? ki ül itt, ott? ki hiányzik? mi baja van? stb. Közhasználatú szólásformák: mondtam már, hogy töröld le! miért nem őrsz? írj gyorsabban! stb. *A növ. napi megfigyeléseinek elmondatása.*

II. *Nyelvalakok*: a főnevek és melléknevek eddig előfordult ragozott alakjainak további gyakorlása; a fenti szövegben előforduló és beleilleszthető névmások, névutók és igeidők, igemódok alkalmazása, szemléltetése és gyakorlása.

Február.

I. *Beszédkör*. A piaci élet; voltál-e már a kecskeméti piacon? mit vettél a piacon? a nénid mit vett a piacon? hogy vette? mivel mérték a tejet, a húst? mit árultak még a piacon? vett-e belőle a nénid? hogy vette, mennyiért vette, mibe került? sokan voltak-e a piacon? kik árultak a piacon? mit árultak a gazdák, a földművesek? mit árultak a hentesek? mit árultak a kofák? hogy volt a tojás, a tejfel, a hagyma, a mák, a káposzta? kivel találkoztl a piacon? mit mondott? hogy volt a krumpli? mivel mérték meg a krumplit? mivel mérték a babot? stb. Mit vett a nénid a boltban? hogy vette a kendődet, a kötényedet? hogy vette a cukrot? mivel mérte a kereskedő a cukrot? mivel mérték a sót? mibe került 1 kgr., fél kgr. só? stb. Az utcai élet; vasárnap járkáltál-e az utcán? sok ember volt-e az utcán? mit csináltak az emberek az utcán? sétáltak, beszélgettek; voltál-e templomba vasárnap? sokan voltak-e a templomban? kiket láttál a templomban? milyen ruhában voltak az emberek a templomban? hát az utcán? miért voltak szép ruhában az emberek? — mert ünnep volt; vasárnap dolgoztak-e az emberek? miért nem dolgoztak? — mert ünnep volt; mit csinált vasárnap a bácsi meg a néni? — pihentek, beszélgettek; hát te mit csináltál; lehet-e vasárnap is tanulni? szabad-e? háború előtt több ember járt-e az utcán, mint most? miért? hol van most a legtöbb férfi? — a harctéren; hétköznap (hétfőn, kedden, szerdán, stb.) is az utcán sétálnak-e az emberek? — nem; mit csinálnak hétköznap az emberek? — otthon dolgoznak; a mezőn dolgoznak; hétköznap jársz-e iskolába? hát vasárnap jársz-e? mit csinál hétköznap a bácsid, a nénid? mit dolgoznak? mivel foglalkoznak hétköznap? mit csinálók én hétköznap? — a tanár úr hétköznap tanít; téli szórakozások: korcsolyáztál-e már? van-e korcsolyád? melyiktek szokott korcsolyázni? hol szoktál korcsolyázni? kivel méssz korcsolyázni? elesétl-e már? ki csúszott el a jégen? megütötted-e magad? N. elesett a jégen; N. csuszkált; nem szabad csuszkálni, mert elszakad a cipőtök! most nagyon drága a cipő az asztalos, kovács, fényképész, esztergályos, nyomdász, könyvkötő; mit készített? miből készítette? mivel dolgozott? láttad-e már dolgozni? szép mesterség-e? melyik mesterség tetszik neked? miért tetszik ez? voltál-e már nyomdában? fényképésznél, asztalosnál? mit dolgozott? Az iskola helyiségei, összehasonlítva az otthonnal;

falu-város; az iskolában hány szoba van? melyik szobában van a IV. osztály? hát a III. osztály melyikben van? melyik teremben rajzoltok! melyik teremben van a hittan? otthon hány szobátok van? nagyobb, vagy kisebb-e a szobátok ennél? hány méter hosszú, széles, magas a mi osztályunk? mérdd meg! megmértem; otthon kinek vannak ekkora szobái? van-e nálatok emeletes ház? hát Kecskeméten sok emeletes ház van-e? Kecskemét város, Üllő falu; Mezőtúr is falu; nálunk télen sár van; nincs kövezet az utcán; Kecskemét ki van kövezve; nálunk kevés bolt, kereskedés van; Kecskeméten sok kereskedés van; Cegléden is sok emeletes ház van; Cegléden is sok kereskedés van; Cegléd is város; színház is van; stb. Alkalomszerűségek; közhasználatú szólásformák: kinél van ez, az? van-e gyufád? tedd le, vedd fel! ki kérdezett? most ne beszélj! most ne zavarj! stb. *A növ. megfigyeléseinek, a velük történt dolgoknak, naponkénti elmondatása.*

II. *Nyelvalakok*: A szövegben előforduló főneveknek és melléneveknek az eddig előfordult ragokkal való ragozása, illetve e ragok alkalomszerű használata; a szövegbe természetszerűleg beilleszthető névmások, névutók, igekötők, kötőszók, határozószók, igék, igeidők és módok alkalmazása, különös tekintettel az ismétlésre, a gyakori használatra, a ragok csoportosítás melletti szemléltetésére, a viszonytartalmak és az azokat kifejező ragok, névutók, igekötők, azonnali felismerésére.

Március.

I. *Beszédkör*. Tavasz, hóolvadás, időjárás: süt a nap; melegebb van, mint januárban volt; jó idő van; kellemesebb az idő, mint télen volt; olvad a hó; fölolvadt a jég; sár van; szép idő van; januárban és februárban hidegebb volt; nem szeretem a telet, mert hideg; tavasz van; itt a tavasz; elmúlt a tél; újra, ismét jobb lesz az idő; esik az eső; megáztam; vizes a ruhám; már nem fagy be a víz; ma nem volt fagy; régen nem fagyott már. Hol születted? mikor születted? ki keresztelt meg? milyen vallású vagy? mit imádkozol reggel, délben, este? melyik templomba jársz? hol laknak a szüleid? hová való vagy? melyik megyében laktok? A márc. 15-iki ünnepély: hányadika lesz holnap? holnap ünnepély lesz a Kossuth szobornál; hol van a Kossuth szobor? megnézed-e az ünnepélyt? voltál-e az ünnepélyen? láttál-e magyar zászlókat a házakon? sok zászló volt-e kint? miért tűzték ki a zászlókat? sokan voltak-e az ünnepélyen? ki beszélt az ünnepélyen? szép volt-e az ünnepély? kiket láttál az ünnepélyen? Kirándulások: jó idő van; zöld már a fű; a mező már zöld; a fák már virágosak; ezek a fák már virágzanak; szép virágosak már a fák; tavasz van; örülök a tavasznak; örülök a szép időnek; a virágból lesz az alma, a körte, a barack. Az erdő: ez erdő; erdőben vagyunk; ez akácfa; ez tölgyfa; ez bokor; ez vadrózsa. Vidék: ez szép vidék; Kecskemét vidéke szép; sík vidék; lapos vidék; itt nincs hegy; láttál-e már hegyes vidéket? a mezőn szántanak, vetnek; őszer is vetettek; a tanár úrnak szép kertje van; ástam a tanár úr kertjében; a

tanár úr kertjében sok orgonabokrot, rózsafát láttam, stb. Alkalomszerűségek; közhasználatú szólásformák: fogdd meg! nézzd meg jól! törd le! ne bánts! stb. *A növ. napi megfigyeléseinek, a velük történt dolgoknak elmondatása.*

II. *Nyelvalakok*: az eddig előfordult nyelvalakok folytonos alkalmazása; különös figyelmet fordítok az új kifejezések helyes és önálló viszonyítására, az önálló mondatszerkesztésre.

Április.

I. *Beszédkör.* A mezei munkák megnevezésének folytatása: mit vet bácsi? nehéz-e a szántás? kemény-e, puha-e a föld? mit vet bele? kevés a munkás, szorgalmasan kell dolgozni; mit ültetnek ebbe a földbe? — krumplit, kukoricát; milyen fa ez? barackfa, almafa; szilvafa. A néni sok tojást (?) ültetett; a néninek kiscsibéi, kislibái vannak; a tyúk agyonverte a kiscsibéjét; egy kiscsibénk megdöglött; a macska megevett egy kiscsibét; a patkány, a görény ellopott egy kiscsibét és megette; az egerek megrágták a kenyerrünket; a macska fogott egy egeret; az egerek kirágták a vetést, a búzát, a rozsot; ezen a fán sok hernyó, papmacska van; a hernyók lerágták a virágokat; a hernyók az egész fáról lerágták a leveleket; a hernyók elpusztították a fák virágait és leveleit; a szőlőben hernyókat szedtem; a hernyókat elpusztítottuk, mivel kártékonyak; az egér is kártékony; a patkányok és a görények is kártékonyak. Tavasz, tél, ősz és a nyár összehasonlítása. Stb. Alkalomszerűségek; közhasználatú kifejezések. *A növ. napi megfigyeléseinek, a velük történt dolgoknak szóbeli és írásbeli kifejeztetése.*

II. *Nyelvalakok, mint fent.*

Május.

I. *Beszédkör.* A lepkék; a lepkék kártékonyasága; lepkeirtás. A fentiek ismétlése, azok bővítésével, miközben különösen az önálló mondatszerkesztésre törekszem. *A növ. megfigyeléseinek és a velük történt dolgoknak elmondatása és leírása.*

II. *Nyelvalakok, mint fent.*

Június.

Ismétlés, mint májusban.

Olvasmánytárgyalás.

Az előző havi beszéd-tanítási anyaggal rokon tartalmú olvasmányokat állítok össze, hogy ezzel is alkalom nyíljon a beszéd-tanítási anyag és az ott használt kifejezések, szavak ismétlésére, az illető tárgykörbe vágó kifejezések, szavak kibővítésére és a nyelvalakok közti eltérések összehasonlítására. Egyuttal csak ily módon remélhetem, hogy növendékeim az olvasmány tartalmát meg fogják érteni; vagyis ha abban csak 1—2 új kifejezést találnak. Fokozatok 1—1 olv. tárgyalásánál: tájékoztatás, ami sokszor érdeklésre is alkalmas; egyébként az érdeklődést megfelelő képpel, vagy

érdekes esetre való hivatkozással kell felkelteni. Az olvasmány mondatonkinti elolvasatása, értelmezése, tárgyalása; a nyelvalakok szemléltetése és a beszéd-tanítás alatt gyakorlottakkal való összehasonlítása; összefüggő értelmes olvasás; kérdésekre bontás; tartalmának elmondása, önálló mondat-szerkesztés és rokonértelmű szavak használata, betoldása mellett. Mindezeket csak a beszéd-tudás fokozatos fejlődésével kapcsolatban kívánom elérni. Lehet, hogy a legutóbb említett fokozatra a növ. még nem lesznek képesek, vagy csak egy-kettő.

Szept. —

Okt. Az óráról.

A pihenés és a munka.

Nov. A rokonokról.

A háborúról.

A földmivesről.

Dec. A kisgyermek a szabónál.

A kisgyermek a boltban.

A kisleány otthon.

Jan. Karácsony.

A menekült fiú.

Febr. A tehén.

A beteg katona.

Márc. A piac.

A suszterinas.

A falu.

Ápr. Az időjárás.

A tavasz.

Máj. A folyó.

Az egér.

Számtan.

Szept. A III. oszt. anyagának ismételése.

Okt. Összead., kiv. 100-on felül; egyszeregy 30-ig.

Nov. Összead., kiv. 200-ig; egyszeregy 40-ig szorz. és osztás 30-ig.

Dec. Összead., kiv. 300-ig; egyszeregy 50-ig; szorzás és: 40-ig.

Jan. Összead., kiv. 400-ig; egyszeregy 60-ig; szorz. és: 50-ig.

Febr. Összead., kiv. 500-ig; egyszeregy 70; szorzás és: 60-ig.

Márc. Összead., kiv. 600-ig; egyszeregy 80; szorzás és: 70-ig.

Ápr. Összead., kiv. 800-ig; egyszeregy 100; szorzás és: 90-ig.

Máj. Összead., kiv. 1000-ig; egyszeregy 100; szorzás és: 100-ig.

Előbb tiszta, azután megnevezett számokkal. Az összes mértékegységek ismétlésével és mindama kifejezési formák használatával, melyek kimondása a számokkal való gondolkodást nem zavarja.

Arany János emlékezete a hazai siketnéma- oktatásban.

Eljutottunk ahhoz a határkőhöz, amely egyik legnagyobb magyar költő születésének századik évfordulóját jelzi. A magyar sn.-oktatás is álljon meg kissé e kőnél s vessen számot önmagával: vajjon haladt-e azon az úton eddig, amelyet Arany János halhatatlan alkotásai kijelöltek számára? Továbbá: merített-e azokból a

kristálytiszta forrásokból, amelyek a nagy költő *nyelvezetéből* bugyognak elő?

Mindezek oly kérdések, melyek fölött nem szabad könnyel átsiklanunk akkor, amikor a nemzeti irány fejlesztésére és ápolására törekszünk. Tudjuk, hogy a hangos beszédtanítás a sn.-oktatás legbecsesebb része. Tulajdonképpen kettős műveletet végez, oly eszköz ad a sn.-nak, mellyel gondolatait a legtökéletesebben s legkönnyebben kifejezheti s másokkal közölheti; közte és a társas szellem, a nemzeti egység között kapcsolatot létesít. Az utóbbi művelet épp oly fontos, mint az előbbi. Mert bizonyos, hogy ma már korántsem a faji jelleg, hanem a nyelvközösség az, amely a nemzeti egységhez vezet.

Tudjuk, hogy mindenki egy bizonyos nyelv keretei között gondolkozik. Ez a nyelv teljesen átgurja, magához ragadja az ember egész szellemi világát. „Minél tökéletesebb az a nyelv, amely a gondolkozással függ össze, annál szorosabb, függőbb viszonyban van a gondolkodással, helyesebben a szellemmel. Amilyen a nyelv, olyan a gondolat. Ha azt a nyelvet használjuk a gondolatok közlésére, amelyet a nagy költő használt, akkor fejlesztjük, ápoljuk a magyar nemzet lelki fajiságát. Mert ez a nyelv egyenesen ebből a lelki fajiságból lelkezett. A hazai sn.-oktatásnak legfőbb és igen magaslatos célja: a hangos beszédtanítás. Ez a bizonyos lencse, amely a tanítási tárgyak szétszórt sugarait egységesíti. Hiven ragaszkodik ahhoz a mondáshoz: „Nyelvében él a nemzet.“ Azonban nem elég púztán csak, hogy a hangos beszédre, a magyar beszédre tanítsuk a sn.-t, hanem arra is kell törekednünk, hogy e beszédtanításhoz szükséges anyagot a legtisztább nyelvforrásokból merítsük. Mert csak így jutunk el oda, ahol az oktatás nemzeti irányja kezdődik.

Segítségül kell hívnunk a magyar *nyelvtanítás legkiválóbb, legnagyobb mesterének, tanítójának örökbecsű és örökérvényű alkotásait*, melyek valóságos példányképei lesznek a sn. beszédtanításának, *nyelvtanításának*. Kétszáz az ő módszerét és elveit! Tárjuk ki a sn. előtt is az alkotásokban rejlő értékeket, gyöngyszemeket, melyek annyi élvezetet, gyönyört, okulást, szépséget nyújtottak nekünk: az érzékűeknek. Ezek révén beszédkészségünk, tartalmunk, nyelvértékünk stb. fejlődött, erősödött és szépült. Mily lebilincselő figyelemmel olvastuk pl. Toldit, a Családi kört stb. oly *egyszerű* a költő nyelve s mégis mennyi lelki gyönyör, okulás árad belőle. Nem fáraszt, nem untat, mindig érdekkelt és figyelemgerjesztő. Ebből igen sok okulást meríthetünk a beszédtanításnál, amely még igen fárasztó. Itt korántsem a kiejtéstanítást gondolom, hanem a tulajdonképpeni beszédtanítást, az *összefüggő beszéd* kiépítését, kialakítását. Azt az egyszerűséget, világosságot, szépséget, természetességet kell a beszédtanításba helyezni, melyet Arany alkotásaiban, *nyelvezetében találunk*. Ezt a munkát már az alsófokú beszédtanításnál is lehet kezdenünk. Ott tehát, ahol a beszéd tégláit, köveit: a szavakat egymáshoz illesztjük. Így építjük fel azt a falat, amelyet nemzeti egységnek nevezünk. A felsőfokú nyelvtanításnál nemcsak

az egyes szavak, mondatok közlésére szorítkozunk, hanem boncoló kés alá vesszük a nagy költő összefüggőbb, terjedelmesebb munkáit. Így pl. Toldit. Hadd fejlődjék, nemesedjék ezen a sn. beszéde; szive-lelke, mely eddig el volt zárva ezektől a forrásoktól. Nem talált örömet, kedvet a beszédtanulásban. Korántsem a belső szükségből, élvezetből tanult beszélni, hanem leginkább a kényszerből. Mihelyt felszabadult a kényszer béklyói alól, a jelyelvhez folyamodott.

Ha azonban látja, hogy a nyelv mennyi gyönyört, mennyi szépséget rejt magában, magáévá teszi azt. Örömmel fogja fejleszteni azt a beszédet, azt a nyelvet, amelyet az intézetben tanult. A költemények, melyeket az intézetben tanult, olvasott, irányítani, vezetni fogják beszédét.

Ennek egyéb haszna is lesz, az, hogy a költeményekben levő rímek csiszolják a kiejtést, az ütemszerű és érthető beszédre készítik a sn.-t.

Végül meg kell jegyeznünk, hogy Arany János emlékezete az elhangzottakon kívül még másra is figyelmezteti a sn.-oktatást. Arra, hogy törekedjék a beszéd *tökéletes* kiépítésére. Látjuk, tapasztaljuk, hogy az intézetből kikerült sn. beszéde nem üti meg azt a mértéket, amelyet a tökéletes beszéd követel. Így csak részben támogatjuk azt a mondást: Nyelvében él a nemzet. Bebizonyosodott, hogy a 8 esztendei tanítás nem elégséges ennek keresztüvitelére. Azonban azt hisszük és reméljük, hogy a tervbe vett (?) X. osztályú sn.-intézetek teljesen megközelítik a célt, melyet Arany János szelleme, emlékezete tőlünk követel. *Szabolovszky István.*

Intelligencia-vizsgálatok siketnéma gyermekekkel.

(Wollermann javaslatai.)

Az intelligencia-vizsgálatok külföldi irodalmának böngészése közben ráakadtam egyik jeles német szakférfinak, *Wollermannnak*, idevágó, kiváló tanulmányára*) s szolgálatot vélek tenni a magyarországi siketnémák oktatásügyének, ha a szerző gondolatmenetét főbb vonásaiban itt közreadom. Ujabban a tanításnak majd minden területe attól a jelszótól hangos: „ismerjük meg a gyermeket!” Vizsgálják, megfigyelik a hülye, a gyöngélméjű, a pszichopátiás, a neuropatiás gyermekeket; a nyert eredményeket összehasonlítják a normálisok adataival s a nevelés-oktatásban érvényesítik. Csak a siketnémákról nem esik szó! Különösen elterjedtek korunkban az intelligenciavizsgálatok.

A pedagógusok általában intelligencián a szellemi képességek magasabb fokát értik s növendékeiket többnyire azok iskolai eredményei szerint csoportosítják. Ám az iskolai eredményeket nem

*) Blätter f. Taubstbldg. 1914. évf.

lehet az intelligencia helyes fokmérőjének venni, mert ezeknél sokszor túlságosan nagy befolyása van a külső körülményeknek: a gyermek esetleges betegségeinek, házi, családi viszonyoknak, figyelme koncentrációjának, kedélyhangulata változásának, öröklött terhelt-ségeinek stb. Azután figyelembe kell venni, hogy az intelligencia nem fejlődik egyenletesen; fejlődésének vonala töréseket, megszakításokat mutat, ami nem rendellenesség; mert a normális gyermekeknél is így van. Ezért aztán újabban az intelligencia fejlődésének megállapításánál, nem az iskolai eredményeket vesszük alapul, hanem más módokat alkalmazunk. Szerző megismertet bennünket, a berlini tanítók munkaközösségében használt Ebbinghaus-féle intelligencia próbával, melyet két siketnéma-intézetben, a felső osztályok tanulóival kidolgoztatott s a dolgozatok közül a két legjobbat és a két leggyöngébbet szószerint is közli. Ez a próba — bár némi módosításra szükség van — a szellemi fejlődés, siketnémáknál ezen felül még a beszédképesség megítélésére is kiválóan alkalmas.

Majd áttér a legkiválóbb intelligencia-mérő módszernek, a Binet-félének ismertetésére, melynek próbáit (tests) a Bobertag-féle német változatban be is mutatja. Hogy mi a haszna az ilyen intelligencia-vizsgálatnak? Erre Binet szavaival felel, aki azt mondja: a gyermek lelki valójába (képzettségébe) igazi betekintést nyerünk általa; ellenőrizhetjük, alkalmas é a gyermek tudományos életpályára; végül ennek segítségével meghatározhatjuk valamely új pedagógiai módszer képző értékét; ezt eddig nem is kutattuk. Másik fontos kérdés: van-e az intelligencia-vizsgálatnak a siketnémáknál valami, — akár elméleti, akár gyakorlati — fontossága? Erre azt mondja a szerző, hogy a Binet-féle próbákat mai alakjukban a siketnémáknál alkalmazni nem igen lehet, legfeljebb a felső fokon, mert legnagyobb részük a beszélni tudáson alapszik, ezeknek más próbákat kell kigondolni, melyek az intelligenciát különböző elemi működéseiben foglalkoztatják, de nincsenek a beszélni tudáshoz kötve. Van ilyen próba Binet sorozatában is pl. a négyzet lemásoltatása, a dülény lemásoltatása, az átlósan ketté vágott négyszög összeállítás-tása, színek kiválogattatása, súlyok összehasonlítottatása stb. de nem elég. A siketnémák részére annyi próbát kell beállítani a sorozatba, amennyit az épérzékűek számára előírtak. Első teendő lenne ilyen próbasorozat kikeresése, továbbá annak a megállapítása, hogy mely intelligencia-kornak felelnek azok meg a siketnémáknál. Így normál-értékeket kapnánk, amelyek megmutatnák, mit kell a normális képességű siketnémának bizonyos korban tudnia. *Wollermann* próbaképen ezeket sorolja fel: lakat (zár) kinyitása, becsukása, cipő befűzése, kabát begombolása stb. (ügyességi próbák kicsinyeknek). Foglalkozás építő kövekkel. — Az amerikai „alakdeszka.“ (Különböző egyszerű [kör, félkör, négyzet stb.] alakú rések vannak rajta; az egyes alakokat a gyermeknek a megfelelő nyitásban kell beillesz-tenie.) — Szétvagdalt állatképek összeillesztetése. — Pálcika rakos-gatás. — Ismert tárgyaknak becsukott szemmel való megérintése és megismerése. Nagyobb számban szerepelhetnének itt emlékezeti próbák is stb. Behatóan tárgyalja a próbák kiválogatásának mód-

ját is: sokoldalúak, változatosak legyenek, magasabb képességekre irányuljanak, rövid időt vegyenek igénybe, a gyermek környezetéhez alkalmazkodjanak, bonyodalmas eszközökre ne legyen szükség, egy-egy próbát legalább 100 egykorú siketnémán próbáljunk ki stb. Ha sikerül ilyen próbarendszert siketnéma gyermekek számára felállítani, akkor tanításunk kiépítésénél nagy lépést tettünk előre. Az első fontos eredmény lesz, hogy növendékeinket tehetség szerint oszthatjuk be. Igaz, hogy a gyakorolt oszt. tanár, bizonyos megfigyelési idő után, ma is megmondja: tehetséges-e a siketnéma gyermek vagy nem? De gyakoriak a tévedések is. Ilyenkor a gyermek tehetség híján a jobbak közé kerül; későn vagy egyáltalán nem jut a neki megfelelő csoportba. Ellenben ha megbízható intelligencia-vizsgálattal megállapítottuk a gyermek képességeit, rögtön a megfelelő osztályba kerülhet s ott maradhat, ha nem is tudja az á-t mindjárt tisztán kiejteni.

Másik nagy előnye az intelligencia-vizsgálatnak, hogy kideríti, hány gyöngelméjű, gyöngetehetségű, vagy hülye van a siketnémák között; igaz-e, amit sokan állítanak, hogy több köztük az abnormális, mint az épérzékűek között? Vagy ha ez a szám az épérzékűekével arányos (a jobbak és a gyöngébbek 25—25⁰/₁₀-ot, a közepesek 50⁰/₁₀-ot tesznek ki), akkor meg nagy értékű útmutatást nyertünk a parallel osztályok benépítésére: az „A” osztályokba (jobbak) közé 75⁰/₁₀, a „B” osztályokba (gyöngébbekhez) 25⁰/₁₀ jut.

Ma az osztály beosztásoknál az „átlagot” veszik alapul. Aki azon alul marad, mind a „B” osztályba kerül. Nem veszik figyelembe, hogy az „átlagérték” csak egyetlenegy helyet jelent az egymástól elütő egyedek sorozatában, míg a normalitás az egyedek hosszú sorozatából tevődik össze és hogy nem mind rendellenesség, ami az átlagértéket meg nem üti.

A harmadik nagy előnye az intelligencia-vizsgálatnak, hogy megfelel arra a kérdésre: meddig lehet gyöngetehetségű siketnémákkal előrehaladni az iskolában? Erre megfelelően, útmutatást ad ezek tantervének megoldásához is. *Dr. Chotzen* 236 kiegészítő-iskolai tanuló vizsgálatából megállapította, hogy a szellemi fejlődés a gyöngetehetségűeknél nagyjában ugyanazt az utat követi, mint a normálisoknál, csak hogy ezek fejlődése sokkal lassabban halad előre, korán megállapodik és a növekvő korról az intelligencia elmaradása egyre nagyobb lesz. Pl. a 8—9 éves gyermeknél egy évi, a 10—12 évesnél két évi elmaradás még nem jelent gyöngelméjűséget, de ha ennél nagyobb, akkor már nem normális a gyermek. Binet szerint a hülyék a három évesek, — a gyöngelméjűek a két évesek. — a gyöngetehetségűek pedig a tíz évesek intelligencia korát nem lépik át. Ha a gyöngelméjű és gyöngetehetségű siketnémáknál a két évi elmaradást kiderítettük: akkor nem lehet egyszerűen azt mondani, hogy a „B” osztályosok tanulják az „A” osztályosok egy évvel alacsonyabb tananyagát, hanem lelki állapotukhoz mért külön tantervet kell nekik készíteni. Az intelligencia-vizsgálat útmutatása alapján összeállított tantervben az „A” és „B” osztályok tanítási anyagában, a gyöngetehetségűek és gyöngelméjűek szel-

lemi elmaradottságának megfelelően, az alsófokon kevesebb, — a felső osztályokban folyvást nagyobb eltérésnek kell lenni Pedagógusok, pszichológusok fáradságot nem kímélve, évekig tartó megfigyeléseket végeztek, hogy a gyermek lelki életét, intelligenciáját megállapítsák: időszerű, hogy ezeket a törekvéseket siketnémáink javára is értékesítsük.

Éltes Mátyás.

A háború és mi.

— Tizedik közlemény. —

„Magyarország nem volt, hanem lesz.“

Gyűjtsük s jegyezzük fel emlékül és emlékeztetőül, a jövő számára tanulságul azokat az adatokat, melyek státusunk tagjainak a mostani nagy időkben való szereplésére vonatkoznak, intézeteink s növendékeink életébe világitanak.

*

Snk. intézete Arad. Varga Róbert mint segédszolgálatos Budapesten van a Kokkantügyi hivatalnál. *Rédiger* Károly, aki 1916. jún. 18.(?)-án térdlövést kapott, meggyógyult s most Monostor-Csabán van tisztképző-tanfolyamon. *Éliás* ig. János (Gyula) fia nov. óta vadász-százados, Szerbiában van.

Snk. áll. int. Budapest. A rendes munka foly. Michels és Bründl ismét megszólaltak. A régi helyeiken vannak, címük az ismert. Egészségükről nem panaszkodnak. Hochrein és Szabady haretéri beosztása is a régi. Mindakettőt láthattuk, szabadságon voltak családjuknál, de az első út, mint rendesen az intézetbe hozta őket. Meleg szeretettel fogadtuk őket, mint aminő meleg vonzódás kilátszott belőlük is. Jó egészségükön, erős szervezetükön nem látszik a hosszas front nyoma. — Ifj. Klis Lajos Innsbruckban van, többszöri súlyos sebesülése után ismét haretérre indulóban. — A gyógypedagógiai haligatók közül *Valentovics* Gy., *Paxy* P. és *Palásthy* J. a pótsorozáson beválván, már be is vultak. — *Dr. Bihari* K. nagyobb fia (Károly) most van soralákészülőben. Amilyen erős testben is ez a 18 éves fiú, futvást válik be majd tűzérnek. — Hfr az is róla, hogy bevonulásakor már érettségizett önkéntes lesz; mert egy miniszteri rendelet szerint a VIII. osztályt végzett gimnazisták bevonulásukkor érettségi bizonyítványt kapnak. — A testület „Méhkas“-a újlag megalakult, s folytatja ott, ahol békében elhagyta. Az alapkezelője újból *Simon József* lett.

A *snk. kaposvári intézetében* változás nincs. *Jávor Gyula* a szatmárnémeti tiszti-iskolában van (Halász Ferenc-utca.).

Snk. intézete Szeged. *Gyovay D. J.* (e. é. önk. volt 3. honv. men. e. 5. zászlóalj, I. század); hadifogoly, címe: *Gefreiter József D. Gyovay*, Kriegsgefangener *Tschardschui* Bukhara. Ásien. — *Kákonyi Sándor*, Kadettaspirant. Áthelyeztetvén a 29-es vadászokhoz, a haretérre indult. Közlebbi címe még ismeretlen. — *Mayer Dezső*, 46. cs. és kir. gy. ezredbeli e. é. önk., tizedes. — *Inf. Res. Off.* A testület többi tagjai Szegeden tartózkodnak. — *Schnitzl Gusztáv*, mint segédszolgálatos felmentetvén a katonai szolgálat alól, ez alkalommal a temesvári katonai parancsnokságtól értékes és buzgó munkásságáért elismerő iratot kapott s érdemei napiparancsban közöltettek az ottani hatóságokkal. — Az V. hadikölcsönre a szegedi intézet 10.000 K, a testület tagjai együttesen

1200 K, a növendékek szülői az igazgatóság felhívására és részben közvetítésével 15500 koronát jegyeztek.

Snk. intézete Jolsván. Rieger György Gödöllőn van a tiszti-iskolában. — Juhász Zoltán segédszolgálatra minősítve; szabadságolása kérelmeztetett. — Miskey K. címe: e. é. önk. 3—XXVI. Felbaon, Feldpost 428. — Emmertől ez ideig egy sort sem kaptunk. — Piroska az utóbbi időben többször ír Debrecenbe a fogságból.

Snk. intézete Körömcezbányán. Hribik A. tüzér-fldn., Trencsén, tartalék-kórház, 1. csoport. — Oszkár Ivanovics Ers. Res. Korp. 2. Armeekommando, Pers. Abt. Fp. 240. — Kunsch Ferenc hadapródj. I. R. No. 66, 9. Feldkomp., Feldpost 618. — Pongrácz Mihály e. é. önk. tizedes, K. u. k. Baukomp., No. 5—101, Fp. 525. — Szász József 71. cs. kir. gyalogezredbeli hadapród 9. sz. — Chabarowsk, Gub. Priamur. (Ost-Sibirien) Kriegsgefangener-Lager für Offiziere, No. II. — Rendek János (intézeti szolgál) Kriegsgefangener Schuja, Gub. Wladimir, Russia. — A leány növendékek 15 kg. gyapjufonálból kötöttek 45 pár harisnyát, 19 pár érmelegítőt és 7 drb sált. Ebből 1—1 sorozatot adtunk Pongrácz Mihály és Kunsch Ferenc tanároknak, a többit beküldtük a hadsegélyzőnek. — Az V. hadikölesönre való jegyzés végösszege: 42,100 K.

Snk. ungvári intézete. Gyömöreý Alfonz, ki e tanév végéig szabadságot kapott, a békésgyulai szanatóriumba vétetett fel 3 havi gyógykezelésre. Helyére a miniszter úr ideiglenesen Molnár Béla kartársunkat helyezte át Szegedről. Öt osztályban hárman tanítunk 52 növendéket. Dec. óta az intézetben tanfunkt, itt van az internátus is. Az intézet helyiségeinek legnagyobb része azonban még mindig katonai célokat szolgál. — Tóth Árpád és Tamás István orosz hadifogoly kartársaink címe a régi. Tamás István legutóbbi írásában panaszkodott, hogy sem pénzt, sem levelet nem kapott hazuról, Tóth Árpád viszont azt írja, hogy a küldött pénzt megkapta. — Zsemberi Ferenc kollégánkat a honvédelmi miniszter segédszámtisztjelöltté (zászlósi rang) nevezte ki. Dec. hóban tette le a számtisztí vizsgát, rangban a második. Most a kassai honvédkerületi parancsnokság hadiszámosztályához van vezényelve. — Gáspár Árpád szkv. sárgaságából felgyógyult. Mil. Arb. Abt. 203—bh. 2. Tp. 224. — Seregély Sándor hitokt. más megbízást kapván, megvált az intézettől. Utóda Petrik J. s. lelk. — Az V. hadikölesönből az intézet 29,000 K-t, a testület 250 K-t, a növ. szülői 900 K-t, az intézet szállítói 10,000 koronát jegyeztek.

A *snk. pozsonyi intézetében* tovább folyik a siket-, néma- és dadogó katonák tanítása. Deschensky F., Zengő P. és Nemesdfalvi J. tanítják őket. — Deschensky N. zászlós lett és február elején harmadszor kiment a frontra. — Hövényes A. a 16—III. hadtápszászlóaljnál zászlós lett. — Szépfalusi F. mint őrmester egy galíciai fűrésztelep vezetője. — Winkler S. Pirovics J. és Fizáry B. orosz hadifoglyok. Címük a régi. — Wayán F. a tanév végéig szabadságoltatott. — Néhai özv. Toperezer Károlyné szül. Andrae Emilia az intézetnek 20,000 koronát hagyományozott. Három alapítványt csinálnak belőle. D.

Keményffy Károly zls. 24. hgye. III. gpo. Tp. 290.

All. kiscgítő-iskola Budapest. A hadbavonult kartársak közül Frey József önk. szakaszvezető Gablonzban, a tiszti-iskolában van. (Ofiz. Kurs f. Lehrer.) — Zsenaty Dezső, több katonai kítüntetetés tulajdonosa, a román betörés óta állandóan ezen a fronton tartózkodik. Őrmesteri rangban szolgál; helyzetével, beosztásával meg van elégedve, a tiszti kardbojtra nem vágyódik. (Címe: Zs. D. 301. hgye. Segélyhely. Tp. 397.) Érdekes dolgokat közöl velünk

a román iskolákról s a románok kulturális viszonyairól. Mindenütt megnézi az iskolákat. — Unger mann J.-t Strietenskben (Transbaikal) tartják hadifogságban. Panaszkodik, hogy leveleinket nem kapja meg, de az övéi sem jutnak el hozzánk. — A kiségitő-iskola rendszeren folytatja működését, téli (fűtési) szünetet nem tartottunk, mert tüzelőanyagunk van. Szokatlan zajtól hangos az iskola, mióta a gyermekek nagyobb része fiatalpú cipőkben jár. (Éltes.) K.

ÁLTALANOS PEDAGÓGIA.

Az új oktatás képes vezérkönyve. Vezérkönyv az agyagmunka tanításához. — A papirkivágás vezérkönyve. Ismeretlen szerzőktől jelent meg e 3 munka a „Pestalozzi Iskolai Rendtartási Naplók kiadóhivatala” kiadásában. Árak 10, 6.50, illetve 10, együttesen 26.50 korona.

Lapunk mult évfolyama 4—6. számában (86. 1.) röviden ismertettük Seinig német pedagógusnak egy kiválóan érdekes és értékes munkáját (Zeichnen als Sprache), melyben az illusztráló rajzolásnak a tanításban való nagyobb mérvű alkalmazásáért küzd. Amit Seinig tartalmas kötetében nagyrészt tudományos teóriákban elméletileg fejteget s csak részben mutat be gyakorlatilag, azt tisztán gyakorlati alapon megvalósítja Az új oktatás vezérkönyve. Ugy véljük, hogy ma már egyetlen kartársunkat sem kell az üres szómagyarázat hiábavalóságáról és az elvont szóhalmazok hasztalan voltáról meggyőznünk s hogyha tanításunk mégis még mindig oly végtelenül érdektelen, oly lenyűgöző és minden mozgalmasság hiányában való, ennek oka nem a belátáson mulik, mint inkább a szükséges elméleti és gyakorlati ismeretek hiányán. A beszédtanítás és a reáltárgyak keretében növendékeink naponta egész csomó újabb és újabb üres szóképzettel állnak szemben. Mennyivel élénkebben kötjük le a gyermekek figyelmét s mennyivel maradandóbb a kép emlékezetükben, hogy ha minden alkalommal néhány karakterisztikus vonással odarajzoljuk a szó képét a táblára. Mozgalmaság költözik a tanításba, a gyermeket érdeklő, lelkét felvidítő mozgás; örömmel figyel tanárjára s tanításunk megszűnik reánk nézve kinos vergődés lenni, a gyermek megtanul hosszan figyelni, ismeretei pedig világosabbak és határozottabbak lesznek.

Az új oktatás vezérkönyve az illusztráló rajzolás rejtelseibe vezet bennünket. Fokozatosan megtanít a legjellegzetesebb vonalak rajzolására s már néhány vonással oly mozgalmas képeket állít elénk, hogy felnőtt és gyermek egyaránt gyönyörködik bennük. A munka a következő fejezetekre oszlik: Az ember. Az ember foglalkozásai. Az ember lakóhelye. Az állat. Növények. Közlekedés. Földrajzi képek. Mindenik fejezetben a képek egész sorát találjuk, köztük sok színeset is, melyeket bárki könnyen elsajátíthat s melyeknek a tanításnál nagy hasznát veheti.

Az agyagmunkatanítás és a papirkivágás vezérkönyveiben sok szép mintát találunk, melyeknek növendékeink kézügyességi okta-

tásánál vehetjük nagy hasznát. Mozgalmasság és élet van ezekben is s akárhány minta alkalmas arra, hogy az agyagmunkát tanító kartársakban igen életrevaló gondolatokat ébresszenek, minek eredménye a tanítás nagyobb sikerében s a gyermekek nagyobb munkakedvében fog mutatkozni. Az agyagmunka vezérkönyvében még különösen figyelemreméltó „A földrajzzal kapcsolatos agyag és homok alakítások” fejezete is, melyben a földrajzi fogalmak szemléltetésére alkalmas minták sorozatát közli a könyv szerzője.

A papirkivágás vezérkönyve különösen a növendékek színérezékének, ritmusérezékének és szépérezékének a fejlesztésére alkalmas. E sorok írója sohasem volt híve a papirosmunkáknak a siketnémák intézeteiben, főleg azért, mivel ez kevésbé mozgalmas, a gyermeket szobai, ülő foglalkozásra készíti. Azonban az e könyvben közölt képek oly kedvesek, hangulatkeltők s színezésük oly harmónikus, hogy ott, ahol növendékeink tényleg ülő, szobai munkára vannak kényszerítve, valóban nagy haszonnal volnának bevezethetők.

Az itt röviden ismertetett 3 könyv kiadásával a „Pestalozzi“-vállalat valóban nagy szolgálatot tett annak a törekvésnek, mely a tanításba több aktivitást kíván bevinni; szerzőjük talán sohasem látta a siketnémák tanítását s mégis, mintha csak nekünk állította volna össze e 3 könyvet. Sehol sem fogják ezeket nagyobb haszonnal alkalmazni, mint a siketnémák iskoláiban; ajánlom őket.

*

Tanszerek játékszerű előállítására. Régi gondolat, kitűnő ötlet, de sohasem jutottunk annyira, hogy tényleg meg is valósítsuk. Hogy ennek az egészséges eszmének a kivitele mily rendkívüli szolgálatot tesz tanárnak és tanítványnak egyaránt, azt mindannyian tapasztalhattuk. E sorok írója pl. — bár mindig kitűnő tanuló volt — sohasem tudott teljesen tisztába jönni a táviró szerkezetek lényegével, míg nem néhány évvel ezelőtt önmaga állított össze egy ilyen készüléket s egyszerre tisztán állottak előtte mindazok a törvények és erők, amelyek a táviratozásnak lényegét képezik. Ez csak egy példa, de száz meg száz eset igazolja naponta az a tényt, hogy különösen a természetben rejlő erőkkel csak úgy ismertethetjük meg tanítványainkat, hogyha a kísérletezésben, egyes tanszerek előállításában maguk is aktív részt vesznek. Hogy pedig ez technikailag is mennyire lehetséges, ezt beigazolta egy német könyvkiadó cég. Maier Ottó Ravensburgban u. i. „*Spiel und Arbeit*” címen rövid idő alatt immár közel 80 kötetecskét adott ki, melyek mindegyike egy-egy hasznos természetrajzi, vagy természettani szemléltető eszköznek a készítési módjával ismertet meg bennünket. Leírása, eszközei oly egyszerűek, tervrajzai oly áttekinthetők, hogy a legkisebb felszereléssel s minimális kezűgyességgel is bámulatos dolgokat produkálhatunk. Az eddig megjelent füzetek közül csupán tájékozással a következőket említjük fel: Camera obscura, Stereoscop, Elektromotor, Dinamó, Elektromos vasút, Elektrofor, Telefon, Táviró-készülék, Röntgen-készülék, Trótnélküli táviró-készülék, Fényképező-készülék, Léghajó, Repülőgép, Szélmotor, Víz turbina, Gőz-

gép, Légszivattyú, Hidmérleg, Akvárium, Terrarium, Herbarium, Könyvnyomda, Zinkklisé, Látcsó, Mikroszkóp stb. Mind oly dolgok, melyekkel naponta találkozunk, melyek lényegét növendékeinknek is meg kellene tanítani, de jórészt magunk sem ismerjük.

E könyvsorozatnak tehát egyetlen intézet könyvtárából sem volna szabad hiányoznia. Az árak nem magasak; könyvenként 0.60 és 2 M. között váltakoznak.

*

Dr. med. Hindhede: Mein Ernährungs-System. Eine Umwälzung und Verbilligung unserer Ernährung. W. Vobach & Co., Berlin. Ára kb. 4.20 K.

Szokatlan, hogy lapunk e rovatában ily könyvel is foglalkozunk, de úgy véljük, hogy különösen internátusos intézeteinknek teszünk nagy szolgálatot, mikor figyelmüket dr. Hindhede e könyvére felhívjuk, ma, amikor a növendékek ételmezése szinte elháríthatatlan akadályokba ütközik. Szerző tudományosan megállapítván az ember táplálására szükséges kalória-mennyiséget s minden egyes tápanyagnak a kalória-értékét, ez alapon az ételek egész sorának a receptjeit közli, melyek olcsón előállíthatók s az ember táplálására a megfelelő mennyiségű kalóriát nyújtják. Könyvének célját dr. Hindhede a következőkben foglalja össze:

1. Meg akarom mutatni, miként élhet jobban és egészségesebben az az egyén, kinek 10,000 M. az évi jövedelme.

2. Meg akarom mutatni, hogy minként élhet olcsóbban az, kinek évi bevétele csak 3,000 M.

3. Megmutatom, hogy az az egyén, kinek csak 800—1,200 M. az évi bevétele, nem kell, hogy éhezzen; még akkor sem ha csak 30—35 Pfennig jut neki ételre.

Ami az egyesekre áll, fokozottabban áll a tömeges ételmezésre is s miként fentebb is megjegyeztük, internátusaink a változott és súlyosbodott körülmények dacára is nagy hasznát látnák a könyvnek.

*

Handbuch für Jugendpflege. Herausgegeben von der Deutschen Zentrale für Jugendfürsorge. Schriftleitung: dr. jur. Fr. Duensing-Berlin. Langensalza. Beyer & Söhne. Ára kötve kb. 28 K.

Hatalmas kötetben foglalta össze a német gyermekvédelmi központ a gyermekvédelemre vonatkozó ismereteket. „Egy könyv — mondja a szerkesztő — melyet kezébe kell vennie a gyermekvédelemmel (és neveléssel) foglalkozónak, ha feleletet és tanácsot keres.“ Minden egyes fejezetét a legkiválóbb szakemberek és tudósok írták s ez a tény már magában is elegendő biztosíték arra nézve, hogy e munka valóban figyelemreméltó. Lapunk szűk kerete nem engedi meg, hogy a kiváló kézikönyvnek egyes fejezeteit ismertessük, de még az írók száma is oly nagy, hogy csupán nevüknek felsorolására is egész hasábot töltene meg. Meg kell tehát elégednünk azzal, hogy felhívjuk rá a figyelmet. Aki csak kevéssé is érdeklődik az általános gyermekvédelem, gyermek-ápolás s nevelés s a gyermekeknek szociális körülményei és jogi helyzete iránt, e

kézikönyvből nemcsak megismerheti Németországnak gyermekvédelmi berendezkedéseit, intézményeit, az ottani szakegyének törekvéseit, hanem számos, hasznos és gyakorlati megoldást váró eszmét is meríthet.

—g.

Fonétikai laboratórium.¹⁾

(1913—14: 49—52. lap.) Mult évi értesítőnkben már röviden megemlékeztünk arról, hogy intézetünk ez évben egy új intézménnyel, t. i. egy fonétikai laboratóriummal fog gyarapodni. Most, egy évi működés után a helyen akarunk először számot adni ez intézmény feladatáról s első évi működéséről.

A kísérletező fonétika néhány év óta erős lendületnek indult, különösen, amióta a nyelvészeken kívül fiziologusok, orvosok és énektanárok is nagyobb érdeklődéssel fordultak feléje. Az emberi beszéd elemzése nemcsak a nyelvészeket érdeklő feladat, hanem mivel a beszéd az ember lelki működésének egyik legfontosabb nyilvánulása, első sorban élettani és lélektani probléma. A beszéd gondolataink kifejező eszköze, a hangos beszéd létrejötte beszélő szerveink (tüdő, gége, száj és orrüreg) együttes működésének eredménye, s a hang, mely a beszédet hallhatóvá és más egyének által felfoghatóvá teszi, a fizikai (akusztikai) elemzés tárgya. Ily módon osztozik az emberi beszéd elemzésén a nyelvtudomány mellett a pszichologia, fiziologia és akusztika. A tudományos megállapítások gyakorlati alkalmazását pedig a maguk érdekében hasznosan értékesíthetik a gégeorvosok, az élő idegen nyelvek tanárai, a beszédhibák gyógyítói, a siketnémák oktatói, az énektanpedagógusok s a szavalás, előadás tanításával foglalkozók.

E sokoldalú érdeklődés lehetővé tette, hogy a tudományos vizsgálat az egyszerű megfigyelésen kívül segítségül hívja a kísérletezést s az erre alkalmas készülékek alkalmazását. Így fejlődött ki lassanként a megfigyelő és elemző fonétika mellett a kísérletező fonétika. A kísérletezésnek tulajdonkép mindig volt valami szerepe, amióta fonétikával foglalkoznak. Kempelen Farkas beszélőgépe, melyet ez a bámulatos leleményű ember több, mint száz évvel ezelőtt szerkesztett,²⁾ a kísérletező fonétika egy készüléke volt. Az utolsó húsz évben rendkívüli fejlődésnek indult az eszközök és kísérletek segítségével történő fonétikai megfigyelés s a fonográf feltalálása és tökéletesítése új területet nyitott s új vizsgálódó módszereket teremtett a fonétika számára. *Rousselot* és *Scripture* rendszeresen feldolgozták a kísérletező fonétika tudományát s *Poirot*

¹⁾ A m. kir. keleti kereskedelmi akadémiában (Bpest, VIII., Eszterházy-u. 3.) levő *Fonétikai laboratórium* szervezéséről a M. S. O. 1913-i (XV. évf.) 197. lapján már megemlékeztem. Most közreadom a nevezett akadémia három legutóbbi jelentésének *Fonétikai laboratórium* c. fejezetét, amelyet a vezető, Dr. Balassa József írt. V. ö. még: M. S. O. 1913: 215, 238. 1914: 52, 77, 82, 113. l. *A szerk.*

²⁾ *Wolfgang v. Kempelen*, Mechanismus der menschlichen Sprache nebst Beschreibung seiner sprechenden Maschine. Wien 1791.

beleillesztette a fiziológiai módszertan keretébe. *Gutzmann, Panconcelli-Calzia* újabb munkáikat a kísérletező fonétika eredményeinek gondos felhasználásával írták meg.¹⁾ A sokoldalú érdeklődést bizonyítja az is, hogy három külön folyóirat áll a kísérletező fonétika szolgálatában. (*Revue Phonétique* szerk. Rousselot és Pernot, *Vox, Internationales Zentralblatt für experimentelle Phonetik* szerk. Gutzmann és Panconcelli-Calzia, *Archiv für experimentelle und klinische Phonetik* szerk. Katzenstein.)

A fonétikai tanulmányozásnak ez a módszere elkerülhetetlenné teszi a laboratóriumok berendezését, ahol a kutatónak rendelkezésére állanak a kísérletezéshez szükséges eszközök. Egyes tudományos intézetek mellett a külföldön már régebben szerveztek ilyen laboratóriumokat s ezeknek száma az utolsó években örvendatosan gyarapszik. A legjobban berendezett két intézet: Rousselot laboratóriuma (*Laboratoire de phonétique expérimentale* a *Collège de France*-ban s a Panconcelli—Calzia vezetése alatt álló *Phonetisches Laboratorium* Hamburgban, a *Seminar für Kolonialsprachen* című intézet keretében. Ez intézetek két irányban működnek. Vagy az emberi beszéd megőrzésére törekszenek, tehát fonográf útján történő felvételeket gyűjtenek s így meg akarják őrizni s a tudományos kutatás számára bármikor hozzáférhetővé tenni a ma élő nyelveket és nyelvjárásokat. Ilyen intézetek: a bécsi *Phonogramm-Archiv*, melyet a bécsi Tudományos Akadémia tart fenn az egyetem fiziológiai intézete mellett, s a Párizs városa által fenntartott *Musée de la Parole*. Vagy pedig a beszéd fiziológiai elemzése a főcél, mint a már említett párizsi és hamburgi laboratóriumokban. A mi laboratóriumunk arra törekszik, hogy működését mind a két irányban folytathassa. Fel van szerelve a bécsi archivum fonográfjával, melylyel itthon végezhetünk felvételeket. Ezeket a bécsi intézet az ő gyűjteményébe beiktatja s elkészíti számunkra a szükséges másolatokat. Továbbá rendelkezésünkre bocsátja az ő felvételei között mindazokat, melyek bennünket érdekelnek. Ily módon megszerztük azokat a magyar népnyelvi felvételeket, amelyeket Biró Lajos Ányos vett fel a bécsi archivum megbízásából s így alkalmunk lesz e felvételek tudományos feldolgozására. A laboratórium tevékenységének másik iránya a beszélő szervek működésének megfigyelése és feljegyzése, vagyis az egyes hangok képzésének pontos elemzése. Ez évben már megkezdtük az e célra szolgáló legfontosabb készülékek beszerzését. A legközelebbi évek feladata lesz a laboratórium felszerelésének tervszerű kiegészítése s a magyar nyelvjárások s a keleti nyelvek kiejtésének pontos megállapítására szolgáló kísérletek rendszeres végrehajtása.

A laboratórium működése ez évben inkább a szervezés munkájával telt el. Emellett megkezdtük a keleti nyelvek és a magyar

¹⁾ *Rousselot*, Principes de Phonétique Expérimentale. — *Scripture*, The Elements of Experimental Phonetics. — *Poirot*, Die Phonetik (Handbuch der physiologischen Methodik). — *Gutzmann*, Physiologie der Stimme und Sprache — *Panconcelli—Calzia*, Einführung in die angewandte Phonetik.

nyelvjárások felvételét. Ha alkalmunk nyílik, arra törekszünk, hogy a finn-ugor nyelvek köréből is szerezzünk felvételeket. Így ez évben felhasználtuk azt a kedvező alkalmat, hogy egy észt énekesnő, Aino Tamm, Budapesten tartózkodott s két észt nyelvű felvételt iktattunk gyűjteményünkbe.

Eddigi felvételeink a következők:

1. Népmese. (Tápióbicske.) Elmondta Bitskey Róza egyet. hallgató.
2. Újgörög szöveg. Elmondta Rhousopoulos Rhousos, kel. akad. tanár.
3. Szerb szöveg (Keleti szerb nyelvjárás.) Elmondta Popovics Iván kel. akad. tanár.
4. Török szöveg (Stambul.) Naszreddin tréfái. Elmondta Hamzics Haszan Hilmi, egyet. hallgató.
5. Észt népdal. Enekelte Aino Tamm.
6. Észt népmese. Elmondta Aino Tamm.
7. Török szöveg. (Stambul) Karagöz. Elmondta Szálih Feridun egyet. hallgató.
8. Népmese. Székely nyelvjárás (Kisbacon.) Elmondta Benedek Elek író.
9. Török szöveg. (Stambul) Népmese, elmondta Ahmed Hálid.
10. Népmese. (Tiszaföldvár.) Elmondta Rolkó Gyula polg. isk. tan. jelölt.
11. Beszélgetés (Erdősokonya, Somogy-m.) Elmondta Csapó István polg. isk. tan. jelölt.
12. Beszélgetés (Törökbálint, Pest-m.) Elmondta Hobola Dezső polg. isk. tan. jelölt.

Megemlítjük még, hogy a laboratórium vezetője az intézet megbízásából részt vett a kísérletező fonétika I. nemzetközi kongresszusán, mely f. év április 19—22. között tartatott meg Hamburgban s ott *Sprachfehler und Sprachgeschichte* címen előadást tartott. Ugyanott tartotta alakuló közgyűlését a kísérletező fonétika nemzeti egyesületeinek nemzetközi szövetsége. (*Internationale Vereinigung der nationalen Vereine für experimentelle Phonetik.*) E szövetség tagjaként alakult meg intézetünk helyiségében a *kísérletező fonétika magyar egyesülete* is. Az egyesület elnöke Dr. Farkas Géza, az állatorvosi főiskolában az élettan tanára, ügyvezető titkára Dr. Balassa József, laboratóriumunk vezetője. Az egyesület megalkotásában részt vettek a fonétika iránt érdeklődő különböző szaktudományok művelői.

*

(1914—15: 52. 1.) Intézetünk fonetikai laboratóriuma, melynek szervezéséről és feladatairól mult évi értesítőnkben számoltunk be, ez évben nem fejlődhetett és működhetett úgy, mint szeretettük volna. A háborús év mindenben takarékosagra kényszerítette az intézetet, tehát a laboratórium további kiegészítésére nem is gondolhattunk. A háború izgalmái a csendes tudományos munka folytatását, az új feladatok kitűzésére és megoldására szolgáló elmélye-

dést lehetetlenné tették; meg kellett tehát elégednünk a mult évi munka folytatásával és némi kiegészítéssel.

Fonogramm felvételeink közül, melyekről a mult évi jelentés számolt be, kilencet a bécsi *Phonogramm-Archiv der k. Akademie der Wissenschaften* beiktatott az ő fonogramm gyűjteményébe s ott a 2077—2085. sorszámot kapták. A másolatok is elkészültek róluk s most már hozzá lehet fogni a felvételek tudományos feldolgozásához. Ez évben csak négy újabb felvétel történt:

13. Beszélgetés (Apáca, Brassó-m.) Elmondta Lázár István polg. isk. tan. jelölt.
14. Népese. Horvát-szerb nyelv. (Mostár, Hercegovina). Népies kiejtés. Elmondta Hadzsi Omerovics kel. ker. akad. hallgató.
15. Népese. Román nyelv; irodalmi kiejtés. Elmondta Alexics György kel. ker. akad. tanár.
16. Ugyanaz a szöveg, az aradmegyei román kiejtéssel. Elmondta Alexics György kel. ker. akad. tanár.

10—16. számú felvételek reprodukálása és a másolatok elkészítése most van folyamatban a bécsi *phonogramm-Archiv* műhelyében.

Eddigi 16 felvételünk közt van: 6 magyar népnyelvi, 3 török, 2 észt, 2 horvát-szerb, 2 román, 1 új-görög szöveg.

*

(1915—16: 55—56. l.) Laboratóriumunk ez évben sem fejthette ki azt a működést, melyet megteremtése alkalmával célul magunk elé tűztünk. De mégis többet dolgozhattunk, mint a háború első évében. Amint egész gazdasági életünk a háborús állapothoz alkalmazkodva átalakult, ami laboratóriumunk is igyekezett a háború teremtette helyzetet a tudomány javára, amennyire lehet, értékesíteni. Első sorban a fogolytáborok felé irányult figyelmünk, ahol Munkácsi Bernát és intézetünk ignzgatója, dr. Kúnos Ignác végeztek a M. T. Akadémia megbízásából nyelvészeti tanulmányokat. Meg kellett ragadni a kedvező alkalmat, hogy a fővároshoz legközelebb eső kenyérmezei (Esztergom mellett) fogolytáborban finn-ugor és török-tatár fajú népek nyelvét fonográf-felvételekkel a tudomány számára megörökítsük. A bécsi Phonogramm-Archiv egy hordozható felvevő készüléket bocsátott e célra rendelkezésünkre, és használtuk, különösen a dalok felvételére, saját grammofonunkat is. E készülékekkel felvételeinket kinn a fogolytáborban végezhattük.

Majd midőn a nyelvészeti tanulmányozásra legalkalmasabb foglyokat Budapestre szállították, a felvételeket itt folytattuk. Eddigi felvételeink eredménye a következő.

A Phonogramm-Archiv lemezein felvettünk 11 votják és 13 tatár dalt és prózai szöveget. Saját hengereinken 2 baskir, 14 tatár, 6 votják és 2 orosz felvételt csináltunk; ezeknek tárgya dal, táncdallam vagy szöveg elmondása. A felvételek sokszorosítására a háborús állapot okozta fém és viaszhiány miatt csakis a háború után lehet gondolni. A felvételek tudományos feldolgozása is békésebb időre marad.

Ez év folyamán alkalma nyilott a laboratórium vezetőjének arra is, hogy egyes beszédhibákban szenvedő sebesült vagy beteg katonák megfigyelésében részt vegyen és beszélő szerveik működését tudományos vizsgálat tárgyává tegye. Sebesült katonáink között egész gyakori az eset, hogy a szenvedett sérülés vagy betegség következtében az illető egyén beszélő szerveinek működése kárt szenvedett vagy beszélőképessége hanyatlott. Ez esetek pontos vizsgálata mind fonetikai, mind nyelvpszichológiai szempontból igen érdekes tanulsággal szolgál. Dr. Ónodi Adolf egyetemi tanár úr a vezetése alatt álló egyetemi orr- és gégeklínikán s Dr. Sarbó Artur egyet. tanár, főtörzsorvos úr az István-úti hadikórházban lekötendő szívességgel és előzékenységgel lehetővé tették az ilyen esetek megfigyelését és tanulmányozását.

Fogadják ezért e helyen is őszinte köszönetemet.

A laboratóriumot ez év folyamán meglátogatták Istenes Károly tanár úr vezetésével a gyógypedagógiai intézetek tanárjelöltjei.

Dr. Balassa József,
a laboratórium vezetője.

VIII. kérdőív. A gyermekek felfogása a háborúról és a kenyérkereseti gyermekmunka tárgyában.

Általános tájékoztatás.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság az első adatgyűjtését, hogy kutassa a gyermekek felfogását a világháborúról, az 1914. év őszén bocsátotta ki. Azóta harmadfélév telt el anélkül, hogy a világháború dülése egy pillanatra is szünetelt volna. Ezen idő alatt mélyreható változások jöttek létre a világ külső képében, az államok gazdasági, társadalmi berendezésében, a harcolás módjában, a harcoló ellenségek, sőt a semleges államok lakóainak életmódjában, gondolat- és érzésvilágában. E gyökeres átalakulások nem hagyták érintetlenül a gyermek lelki világát sem.

Már az első adatgyűjtés egy részének feldolgozása (Nagy László: A háború és a gyermek lelke. Gyermektanulmányi Könyvtár 5. kötete, 1915.) rávilágított a háborús adatgyűjtések általános lélektani, néplelektani és gyermekfejlődéstani nagy értékére. Alighanem jogos a feltevésünk, hogy egy újabb, a háború mai stádiumában megindítandó adatgyűjtés, az elsővel egybevetve, gazdag anyagot fog szolgáltatni egyebeken kívül azon kérdés vizsgálatához, hogy milyen az összefüggés természete a különböző életkorokban a társadalom és a gyermek lelke között.

Gyermekvédelmi és szociálpedagógiai szempontból fontos másik célja ez adatgyűjtésnek, pozitív adatok segítségével lehető világosságot vetni oly kérdésre, amelyet különösen a

mai háborús viszonyok fejlesztettek égetővé: a *gyermekek kenyérkereső munkájára* s az ezen elfoglaltságukból származó tanulmányi eredményeikre, testfejlődési s erkölcsi viszonyaikra.

Hogy tehát a kitűzött feladatok megoldását az ügyszó méltóan előkészíthessük s hogy az első adatgyűjtéseink eredményeit kiegészíthessük, revízió alá vehessük, indítatva érezzük magunkat, hogy újabb adatgyűjtés végett keressük meg a mélyen tisztelt tanári testületeket.

Tisztelettel kérjük a tekintetes Testületeket, hogy minket az adatoknak gondos és szabályszerűen pontos gyűjtésével, összeállításával s elküldésével a kitűzött célok követésében támogatni méltóztassanak.

A kérdések.

Ez alkalommal a tanulóknak a következő kérdések adandók fel:

1. *Mi a legnagyobb vágyad? Miért?*

A 8—10 éveseknek ezen a módon adandó fel: *Minek örülnél legjobban? Miért?*

2. *Miért harcolunk mi magyarok és a mi szövetségeseink a világháborúban?*

A 8—14 éveseknek e kérdést két külön kérdés gyanánt adjuk fel, tehát:

a) *Miért harcolunk mi magyarok ebben a világháborúban?*

b) *Miért harcolnak a mi szövetségeseink?*

3. *Miért harcolnak az ellenségeink?*

4. *A világháború mely eseményei hatották meg lelkét leginkább? Miért?*

Ugyanez a kérdés a 8—14 éves gyermekek számára két részletben adandó fel:

a) *A világháború mely eseményei tetszettek leginkább? Miért?*

b) *A világháború mely eseményei tetszettek legkevésbé? Miért?*

5. *Mi lesz a haszna vagy kára ennek a világháborúnak?*

6. *Milyen békét óhajt?*

A kisebbeknek lehet ilyen formában adni fel e kérdést: *Mit kívánsz, milyen legyen a béke?*

7. *Ha idő van, rajzolják le a tanulók (színes ceruzákkal) a csatát.*

8. *Ha idő van, rajzolják le a tanulók (színes ceruzákkal) a békekötést.*

A tanulók személyére és kenyérkereső munkájára vonatkozó kérdések.

A személyi kérdések kapcsán adjuk fel a tanulóknak a kenyérkereső munkájukra vonatkozó kérdéseket. E kérdésekre is maguk válaszolnak a tanulók. Tehát miután a tanulók

az összes kérdésekre feleltek, kiosztjuk nekik a fejlapokat, amelyekre följegyzik a kívánt személyi adatokat. A fejlapok a következő rovatokat tartalmazzák.

1. A tanuló neve.

2. Osztálya.

3. Születésének helye, ideje (év, hó, nap.)

4. Szüleinek foglalkozása, lakóhelye.

5. Vannak vagy voltak-e hozzátartozói a háborúban?

Mi történt velük?

6. Van-e valamely kenyérkereső foglalkozása? Mi az?

Mennyit keres?

7. Mikor végzi a kenyérkeresetét? A napnak melyik szakán? Altalában mennyi időt fordít kenyérkeresetre?

8. Mi készíteti arra, hogy kenyérkeresettel foglalkozzék?

9. Volt-e a háború előtt ilyen kenyérkereső foglalkozása? Miért? Vagy miért nem?

10. A pénzkereső foglalkozásnak észreveszi-e valamely jó vagy káros következményét önmagán? Családján?

11. Szokta-e iskolai tanulmányát valamely egyéb foglalkozás miatt, például az élelmiszeres boltok előtt való ácsorgással mulasztani? Mennyi időt tölt ilyen foglalkozással?

12. Jegyzet.

A részletes kiviteli utasítást tartalmazó kérdő a Gyermektanulmányi Társaságnál kapható (Nagy László ügyv. alelnök Budapest, VIII. Üllői-út 16/B.)

VEGYESEK.

Az „Állami Tisztviselők Országos Egyesülete“ husvét hétfőjén, április 9-én, délután 4 órakor tartja rendes évi közgyűlését Pest-vármegye székházán (IV., Városház-utca 7.). A tárgysorozat 5. pontja: „A háborús segély. Az állami alkalmazottak illetményeinek végleges rendezése és szolgálati pragmatikája.“ — Akik tehetik, vegyenek részt e gyűlésen. — Ez egyesület tagjává lenni kinek-kinek önmaga iránt való kötelessége! Tagdíj: a XI. és X. f. o. belieknek 2, a IX. és VIII.-ban 4, a VII—VI.-ban 6 K.

Hadi év hozzászámításának csak abban az esetben van helye, ha az illető az 1912. LXV. tc. 31. §-ának első bekezdése alapján már igényt szerzett állandó ellátásra (nyugdíjra). 19375—1916. P. M. (Hivatalos Közlöny 1917. 54. l. V. ö. M. S. O. 1916. 139. l.)

Kinevezettek a következő kartársaink: *Winkler Sándor* (Pozsony, snk.) a IX. f. o. 3. fokozatába, *Faragó Béla* (Sopron, snk.) és *Császárné Bathory Margit* (Bpest, vakok) a X. f. o. 3. fokozatába.

Szaktanácsi gyűlések. a) nov. 22.-én: 1. Bejelentések. 2. Dr. Bihari K. Könyveinek bírálása. 3. Az ideges gyermekek áll. int. polgárista tanulónak vizsgatügye. 4. A szatmári ksgt. isk. felterjesztése. 5. A brassói ksgt. isk. épületügye. 6. Herezka G. minősítési beadványa. 7. A kolozsvári sn. int. jzkve, órarendje. 8. A vakok eperjesi int. órarendje. 9. A vakok kolozsvári int. jzkve, órarendje. 10. A vakok bpesti int. felterjesztése az ipari oktatásról. 11. Kérelem

egy rendkívüli kiadás megtérítéséről. 12. Az ifj. vakok szegedi int. jzkve, óra-
rendje. 13. Gyermekgondozónői tanfolyam. b) jan. 20.-án: 1. Bejelentések. 2. A
gyógyped. képző tanári testületének jzkve. 3. Kinevezésekre javaslat. 4. Végle-
gesítésekre javaslat. 5. A vakok bpesti int. felterjesztése kántorképző-tanfolyam
szervezésére. 6. Koncz József kérvénye. 7. A snk. váci intézete beadványa (ve-
títhető képek). 8. A snk. váci intézete felterjesztése (tartásdíjak). 9. A szegedi
áll. ksgt isk. jzkve. 10. A snk.kaposvári int. felterjesztése. 11. A snk. kecske-
méti int. felterjesztése (a méhészet segélyezése). 12. A szaktanács évi jelentése.
13. Intézetek megvizsgálása. 14. Indítványok.

A beszéd művészete címen írt és bocsájtott közzé egy könyvet Hegedüs
Gyula hírneves színművészünk. Noha jó előre, olvasatlanul is tudtam, hogy e
szerző más ért és más kíván tárgyalni a *beszéd művészete* címén, mint amelyet
a szintén a beszédművészet berkeiben mi nyesünk, vágunk, hajtunk a *beszéd-
tanítás* gyakorlatával; mindazonáltal mégis igen érdeklődtem e könyv tartalma
iránt. Megvettem tehát azonnal és nyomban el is olvastam.

Gondolatomban nem csalódtam: a szerző valóban a megnőtt, kifejlett,
kész beszéd hibáival és szépségeivel foglalkozik inkább és általánosságban, vagy
pedig a részleteket csak érintőleg, hogy sem a beszédnek nekünk való alapjáig
leereszkdnek. Az orator és színész azonban sokat tanulhat belőle, főként a
beszéd tagoltságát illetőleg: a szünettartásról és hangsúlyról. Ebből a részből,
vagy ennek a címe alatt ez ismeretkörből mi is okulhatunk. Gyakorlásul idézi
legnagyobb szónokaink legszebb szónoki műveit.

Minket mégis a könyvének az a része kell, hogy leginkább érdekeljen,
melyet az elméleti rész I—IV. címnélküli fejezete közepén *mássalhangzók* és
magánhangzók címe alatt tárgyal.

Nem nagy e tárgyalás terjedelme. A mélység még kisebb. Rendszerezésről
szó sincs, részletezés pedig annyi sincs, amennyit mi már tudunk. Hiányai és
tévedései azonban vannak. De mert nem aprólékoskodó fonetikus, hanem na-
gyobb lendületű szavaló művész beszél e könyvével nekünk, a mi helyzetünk-
ben igazságtalan volna szigorú kritikával mutatni rá a szeretetreméltó laikus-
ságokra, tévedésekre és hiányokra. Én nem sorolom fel ezeket; de hogy igaz-
ságom ne lássék csak végére járhatatlan hibáztatásnak, gáncoskodásnak: rá-
mutatok a könyv 27. és 40. lapjai között olvasható elmefuttatásra. A többi rész-
ben új dolgokat nem mond ugyan, de sok tudott dologban megerősít s majdnem
egész könyvét élvezettel lehet olvasni. Ezekért tehát — s hogy a beszédre vonat-
kozó könyvtárunk teljesen legyen, — ajánlom e könyvet megszerzésre. Ára 3 K.
(Singer és Wolfner.)

Bly.

A M. S. O.-nak ez a száma 1917. március hó 21.-én jelent meg.

Siketnémák Értesítője c. alatt — az izr. snk. orsz. intézete volt növ-
vendékei orsz. önszegélyző egyesülete hivatalos közlönyeként — új havi folyóirat
indult meg február 15.-én. Egy évre 6 K. Felelős szerk. és kiadótulajdonos:
Breuer Ármin (Bpest, V., Visegrádi-utca 23.), Szerk. társ: Kanizsai Dezső
sn-int.-i tanár.

Deutsch Sámuel, aki az izr. snk. orsz. intézetét alapító Fochs Antal
végrendeletének egyik végrehajtója, 1888. óta pedig az int. elnöke volt, 1916.
októberében, 86 éves korában elhunyt. (S. É.)

Kaszab Aladár udv. tan., az izr. snk. orsz. intézetének új elnöke, a
közelmúltban meglátogató az intézetet. Ez alkalommal a növendékeknek ünnepi
ebédet adott; meghagyta egy nagy vetítógép beszerzését s megigérte, hogy a

hiányos szemléltető eszközöket, tanszereket és könyvtárt a saját költségén kiegészíti. (S. É.)

„Munkaanyag hiányról“ c. alatt olvassuk a Polgáriskolai Közlönyben (1917. 3—4. sz. 54. l.) azt a gondolatot, hogy — tekintettel a kézi munkaanyag hallatlan áraira — nem volna-e célszerű, ha leány növendékeink papírfonálból kötnének, horgolnának.

Az „Óvoda és Iskola“ c. havonta kétszer megjelenő lapra felhívjuk kartársaink figyelmét. Kedves meséit, verseit bizonyára élveznék növendékeik; az ú. n. alaki-munkákkal — amelyeket a lap ismertet — hasznosan foglalkoztathatók szabad idejükben internátusbeli kisebb növendékeink. (Egy évre 4 K 50 f. Szerkeszti, kiadja: Bakó Irma mintaóvó, Hódmezővásárhely.)

A gyermeknevelésről szabad előadást tartott Lett József kartársunk a kecskeméti kath. Legényegylet egyik január havi estélyén.

De l'Épée műveire beérkezett jelentkezés: ifj. Hajnal Albert (Budapest) 1 pld.

Egyesületünk válaszmánya folyó évi április hó 3.-án délután 3 óra-kor Váczon, a siketnémák intézetében gyűlést tart, amelyre az egyesület tagjait ezúton hívja meg az elnökség.

Hibaigazítás. A m. é. tartalomjegyzékben az I. 6. cikk (Wallis) oldal-száma helyesen: 153, a 7.-é: 165, a 8.-é: 168; a II. 5.-é: 171, a 12.-é: 162, a 13.-é: 163; az V. utolsó bekezdésénél: 177—180.

Képeslapok az iskolában. Képeslapok voltak eddig is az iskolában, szerényen meghúzódva a pad alatt. Az iskola szomszédságában levő papirkereskedések szorgalmasan ellátták az ifjúságot a maguk többé-kevésbé izléses árujával, idegen üzleti szellem termékeivel.

A képeslevelezőlap most merész szárnyecapással föllendült egészen a katedráig és onnan száll szerteszét a padok közé azt a hivatást teljesíteni, amelyre mindig is alkalmas lett volna, ha az üzlet el nem téríti útfjáról: kultúrát, művészi érzéket terjeszteni. És ráadásul, anélkül, hogy áldozatot kérne, a legszebb játékonny cél szolgálatában is áll.

Egy évek óta csöndben és nagy buzgósággal munkálkodó társaság az Országos Anya- és Csecsemővédő Egyesület kapta védőasszonyától, Stefánia királyi hercegnőtől azt a kitűnő gondolatot, mely most a megvalósulás állapotába jutva, az ifjúság művészi nevelését összhangzóan olvasztja egybe a jótékony-ság ügyével. A gondolat kolumbusian egyszerű. Olsó képeslapokon kell a modern technika boszorkányos ügyességével a legnagyobb művészek világhírű képeit sokszorosítani és eljuttatni ezeket az iskola útján a legszegényebb hajlékba is. Az árusítás munkáját az iskola végzi, az egész vállalkozás haszna az egyesületé. Egy olyan egyesületé, melynél kevesebbet Magyarország semmiféle egyesülete nem költ adminisztrációra, amely sem hiúsági, sem egyéb érdekek szolgálatában nem áll: egyszerűen csak békés otthont, táplálékot, orvosi kezelést akar adni szegény várandós asszonyoknak és mellettük akar állni azokban a hetekben, amikor nélküle nem tudnák mit tegyenek az ártatlan újszülöttel...

Százakat mentett meg ez az egyesület hét éves fennállásának minden esztendejében. Most ezekre szeretné kiterjeszteni a működését. Mert mióta a haretéren olyan olsó lett az emberi élet, itthon kezdünk rájönni, hogy milyen nagyon drága. Magyarországnak nem szabad tovább is a csecsemőhalandóság klasszikus hazájának maradnia — mert akkor hiába győznek katonáink Európa összes frontjain...

Ezt megértették azok a tanárok, akik önfeláldozó buzgalommal vállalták el sok egyéb terhük mellett az egyesület levelezőlapjainak iskolai árusítását. Talán megsejtik a diákok is, akik annyi gyönyörűséggel válogatnak a képeslapok között és gyűjteményeket, olcsó és örökbecsű házi-képtárakat állítanak össze egymást követő szebbnél-szebb sorozatok kincseiből. A szépség kultusza fogékonyra teszi a lelkeket minden iránt, ami nemes és jó. Ezek a lapok minden áldozat nélkül módot adnak nekik arra, hogy értékes emberi cselekedet segítsenek megmenteni. De nevelik arra is, hogy áldozni is tudjanak majd, ha kell.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1618—1916. eln. sz. r.-vel megengedte e levelezőlapok árusítását a hatósága alá tartozó összes tanintézetekben. (Hivatalos Közlöny 1916. 5. sz. címoldal.) Ajánlatos megszerezni e művészi levelezőlapokból egy teljes sorozatot az intézetek számára is. — A színes képek ára 20, az egyszerűkéké 16 f. (Kettős kép, pl. Benzúr Gy.: Milennáris hódolat, 40 f.) — Az egyesület címe: Budapest, VI., Dessewffy-utca 26/a.

A „Siketnéma-intézeti tanárok orsz. egyesületének“ kiadványai :

1. „Magyar Siketnéma-Oktatás“. Havi folyóirat. XIX. évfolyam. Egy évre 12 K. Az első négy évfolyam ára à 25 K, de ezek csak annak adhatók el, aki az eddigi évfolyamokat mind megveszi. 2 - 3. *Évkönyv 1903. Évkönyv 1904.* Szerkesztette: Bihari Károly egyesületi titkár. Tartalma: az egyesület működése, közgyűlése, értekezések. (1 - 1 példány 50 fillér). 4. *Juan Pablo Bonet: A betűknek elemeikre való felbontása és a némák beszédre való tanításának művészete.* Madrid, 1620. Fordította Adler Simon (2 K.) 5. *Nagy Péter: Fonétizáló állvány és asztalka.* (Ismertetését l. M. S. O. 1912. 7. sz. 144 oldal). 1 drb. állvány keményfából 32 K (10 drb. 300 K); fenyőfából, olajfestéssel vagy barnára pácolva 27 K (10 drb. 240 K); 1 drb. asztalka keményfából 54 K (10 drb. 490 K); fenyőfából 42 K (10 drb. 360 K). A szállítási díjat és a csomagolást utánvétellel a megrendelő fizeti; ez utóbbi önköltségi árban számítatik és a küldemény értékének 4 - 5%-ánál több nem lehet. 6. *Záborszky Árpád: Képek a tornatanításhoz.* (Tollrajz). Egy sorozat (18 tábla) 15 K. 7. *Kegler F.: Adatok a S. T. O. E. 10 éves történetéhez.* Ára 25 fillér. 8. *Dr. Náray-Szabó Sándor képe.* (50 fillér). 9. *A mássalhangzók (konzonások) kifejlesztése a siketnémák I. (artikulációs) osztályában.* Utmutatás a siketnémák iskolájának gyakorlati hangfiziológiájához. Irta: Stern O. Fordította és a magyar vonatkozású részekkel ellátta Várad Zs. (2 K). 10. *Gácsér J. emlékfüzet.* (30 fillér). 11. *Cházár András képe.* Kromópapíron 50 f, kartonon 1 K. E kiadványok megrendelhetők a „Magyar Siketnéma-Oktatás“ szerkesztőségében (Körmöcbánya, Snk. intézete). Egy koronáig bélyeg is küldhető.

*

De l'Épée: „A siketnémák oktatása methodikus jelek által“ és „A siketnémák beszédtanításának művészete“ c. munkáinak kiadása előkészítés alatt van. E két művet Szabó Imre, a snk. bpesti áll. intézetének v. hittanára fordította. Előjegyzéseket e két műre is elfogadunk.

A Siketnéma Sport-Club május hó 6-án vendégül látja a bécsi Taubstuppen Turn u. Fussballverein-t nemzetközi footballmérkőzésén. A mérkőzés a Magyar Testgyakorlók Köre: M. T. K. Hungária-úti football-pályáján délután 3 órakor lesz és a jövedelem egy része a magyar Vöröskeresztnek jut. Díjak: „Cházár-serleg“ a 12 ezüstéremmel és a 12 vígaszerem. A Cházár-serleget a club a jólési Cházár András halálának 100. évfordulója alkalmával alapította és tőkéje megteremtésére 120 koronát gyűjtött. A mérkőzés revanch lesz, mert a club tavaly Bécsben 1:0 arányú győzelmet aratott a bécsiek felett. Mindenemű felvilágosítást a Titkárság (I. Országház-utca 33. sz.) ad. — A club febr. 18-án tartotta V. rendes évi közgyűlését, elfogadták a működési és pénztári jelentést. Az 1916. évi bevétel 1645.37 K, kiadás pedig 1111.59 K volt. Hadikölesönkötvények értéke: 1000 korona. A club vagyona 1533.78 K. 1917. évi előirányzott költségvetés bevétel 1980, a kiadás pedig 1350 K. Leltári érték 1208.05 K. Rendes tag 42, alapító tag 13, pártoló 16. A club háborús működésének emlékére 5 koronával váltott meg egy fémlmezt a Magyar áldozatkésztség szobránál. Erről a 320.79. számú oklevél tanuskodik. B—i.

Szerkesztői üzenetek. *Többeknek.* Hadifoglyoknak könyvek csak a Vöröskereszt-Egyesület Hadifoglyokat Gyámoltó Bizottsága (Budapest, IX., Üllői-út 1.) útján küldhetők. Aki könyvet akar küldeni, azt legcélszerűbb e bizottságnál megrendelni és a megrendelt könyvek bolti árát oda beküldenie. A bizottság nem rendelkezik munkaerővel, hogy a könyvek címét, szerzőjük és kiadók nevét, valamint a hadifogoly nevét és pontos címét, akinek a könyv száma van, úgyszintén a bolti árát megállapítsa, mindez adatok pontosan közlendők. Legcélszerűbb, ha a küldendő könyvek megrendelése annak a postautalványnak szelvényén történik, amellyel a könyvért járó pénzt küldik. Csak 1913-ban, vagy az előtt megjelent új, fűzött könyvek küldhetők. — *K. P.* Türelemmel várok. — *N. P. ?* — *Bizalmasan.* Megértéssel olvastam levelét. Valamiképpen segíteni kellene. — *Olvasóinkhoz.* Megvételre keressük a „Kalauz“ évfolyamait, esetleg egyes számait is. — *Palatinus N. Károly* npf. hdgy. címe: Isztimér, Fehér m. tanezred, 1. század.

Tartalom: Gr. Klebelsberg Kuno. Képpel. — Beszéd gégefő nélkül. 3 rajzzal. (Balassa József). — „A többtermelés kérdése s a fogyatékosok oktatása és a „A fogyatékos érzékűek oktatása a többtermelés vonatkozásában“. (Séra Lajos.) — Értékelés az iskolában. (Simon József.) — „Pedagógiai megfigyelések“ (Lett József). — Tananyag beosztás a IV. o. számára. (Lett J.) — Arany János emlékezete a hazai sn.-oktatásban. (Szobolovszky István.) Intelligencia vizsgálatok siketnéma gyermekekkel. (W. javaslatai.) Eltes M. — A háború és mi. (K.) — Általános pedagógia: 1. Az új oktatás képes vezérkönyve. — Vezérkönyv az agyagmunka tanításához. — A papirkivágás vezérkönyve: 2. Tanszerek játékszerű előállítás. 3. Dr. med. Hindhede: Mein Ernährungs-System. 4. Handbuch für Jugendpflege. (—g.) — Fonétikai laboratórium. (Balassa József.) — Gyermektanulmányi kérdőív. — Vegyesek: Á. T. O. E. gyűlése. — Hadi év. — Kinevezések. — Szakt. i gyűlések. — A beszéd művészete. Hegedüs Gy. könyve. (Bly.) — Snk. Értesítője. — Deutsch Sámuel † — Kaszab Aladár. — „Munkaanyag hiányról“. — „Óvoda és Iskola“. — A gyermekevelésről. (Lett J. előadása.) — De l'Épée műveire jelentkezés. — Választm. gyűlésünk. — Hibaigazítás. — Képeslapok az iskolában. — Hirdetés. — A Sn. Sport-Club. — Szerkesztői üzenetek. — Mellélve az 1916. évi szaktanácski jelentés.